

Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
PEDRO CRUZ VILLALÓN
της 26ης Ιουνίου 2012¹

Υπόθεση C-199/11

**Ευρωπαϊκή Ένωση, εκπροσωπούμενη από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή,
κατά
Otis NV,
General Technic-Otis Sàrl (GTO),
Kone Belgium NV,
Kone Luxembourg Sàrl,
Schindler NV,
Schindler Sàrl,
ThyssenKrupp Liften Ascenseurs NV,
ThyssenKrupp Ascenseurs Luxembourg Sàrl**

[αίτηση του Rechtbank van Koophandel te Brussel (Βέλγιο) για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Εκπροσώπηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης ενώπιον των εθνικών δικαιοδοτικών οργάνων — Αρμοδιότητες που έχουν ανατεθεί στην Επιτροπή — Άρθρο 282 ΕΚ — Συμπεριφορά η οποία έχει κριθεί επισήμως από την Επιτροπή ως αντίθετη προς τους κανόνες του ανταγωνισμού — Αγωγή αποζημιώσεως λόγω εξωσυμβατικής ευθύνης ασκηθείσα από την Επιτροπή ως εκπρόσωπο της Ένωσης — Εξουσίες της Επιτροπής για την επιβολή κυρώσεων σε ζητήματα ανταγωνισμού — Άρθρο 47 του Χάρτη — Δικαστική ανεξαρτησία — Έκταση του δικαιοδοτικού ελέγχου των δικαστηρίων της Ένωσης και των εθνικών δικαστηρίων — Ισότητα των όπλων»

1. Στο πλαίσιο της εκδικάσεως αγωγής αποζημιώσεως την οποία άσκησε η Επιτροπή ως εκπρόσωπος της Ένωσης κατά διαφόρων κατασκευαστών ανελκυστήρων, το Rechtbank van Koophandel te Brussel υπέβαλε ενώπιον του Δικαστηρίου αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως η οποία περιλαμβάνει δύο ερωτήματα τα οποία αφορούν, αφενός, τη δικονομική εκπροσώπηση της Ένωσης ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων και, αφετέρου, τη δικαστική ανεξαρτησία και την ισότητα των όπλων μεταξύ των διαδίκων αστικής δίκης στην οποία μετέχει η Ένωση ως ενάγουσα για την επιδίκαση αποζημιώσεως λόγω εξωσυμβατικής ευθύνης.
2. Ως προς το ζήτημα της δικονομικής εκπροσώπησης, το αιτούν δικαστήριο ερωτά εάν η Επιτροπή μπορεί να εκπροσωπεί την Ένωση, μολονότι οι προκληθείσες ζημίες συνέβησαν στο πλαίσιο εκτελέσεως συμβάσεων τις οποίες είχαν υπογράψει διάφορα θεσμικά και άλλα όργανα της Ένωσης. Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο θα πρέπει να αποφανθεί επί του χρονικού πεδίου εφαρμογής και του περιεχομένου των άρθρων 282 της Συνθήκης ΕΚ και 335 ΣΛΕΕ, ως προς τις δίκες που εκκρεμούν ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων πριν από τη θέση σε ισχύ της Συνθήκης της Λισσαβώνας.

¹ — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η ισπανική.

3. Μεγαλύτερη ιδιοτυπία και συγκριτικά μεγαλύτερη περιπλοκότητα παρουσιάζει το ερώτημα που αφορά τη δικαστική ανεξαρτησία και την ισότητα των όπλων και, ως εκ τούτου, το άρθρο 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το Δικαστήριο καλείται να αποφανθεί εάν η Ένωση επηρεάζεται με κάποιον τρόπο, όσον αφορά την άσκηση αγωγής αποζημιώσεως ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων, όταν η προκληθείσα ζημία οφείλεται σε αντίθετη προς τους κανόνες του ανταγωνισμού συμπεριφορά την οποία διαπίστωσε κάποιο από τα θεσμικά όργανα της Ένωσης. Οι εναγόμενες της κύριας δίκης υποστηρίζουν ότι η Επιτροπή, ως συντάκτρια δεσμευτικής απόφασεως με την οποία διαπιστώνεται η ύπαρξη παραβάσεως του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ (νυν άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ), ενεργεί ως *προνομιούχος* ενάγουσα η οποία αλλοιώνει τη δικαιοδοτική εξουσία του εθνικού δικαστή, καθώς και την ισόρροπη σχέση δυνάμεων που πρέπει να υφίσταται μεταξύ των διαδίκων.

I – Νομικό πλαίσιο

4. Το άρθρο 282 της Συνθήκης ΕΚ ορίζει:

«Η Κοινότητα έχει σε κάθε κράτος μέλος την ευρύτερη δυνατή νομική ικανότητα που αναγνωρίζεται από τις εθνικές νομοθεσίες στα νομικά πρόσωπα· δύναται ιδίως να αποκτά ή να διαθέτει κινητή και ακίνητη περιουσία και να παρίσταται ενώπιον δικαστηρίου. Προς το σκοπό αυτόν η Κοινότητα αντιπροσωπεύεται από την Επιτροπή.»

5. Από 1ης Δεκεμβρίου 2009, συνεπεία της θέσεως σε ισχύ της Συνθήκης της Λισσαβώνας, το άρθρο 282 ΕΚ αντικαταστάθηκε από το νυν άρθρο 335 ΣΛΕΕ, κατά το οποίο:

«Η Ένωση έχει σε κάθε κράτος μέλος την ευρύτερη δυνατή νομική ικανότητα που αναγνωρίζεται από τις εθνικές νομοθεσίες στα νομικά πρόσωπα δύναται ιδίως να αποκτά ή να διαθέτει κινητή και ακίνητη περιουσία και να παρίσταται ενώπιον δικαστηρίου. Προς τον σκοπό αυτόν, η Ένωση αντιπροσωπεύεται από την Επιτροπή. Ωστόσο, η Ένωση αντιπροσωπεύεται από το κάθε θεσμικό όργανο, δυνάμει της διοικητικής αυτονομίας του, για τα θέματα που αφορούν την αντίστοιχη λειτουργία του.»

6. Το άρθρο 47, παράγραφος 1, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που επιγράφεται «Δικαίωμα πραγματικής προσφυγής και αμερόληπτου δικαστηρίου», ορίζει τα εξής:

«Κάθε πρόσωπο του οποίου παραβιάστηκαν τα δικαιώματα και οι ελευθερίες που διασφαλίζονται από το δίκαιο της Ένωσης έχει δικαίωμα πραγματικής προσφυγής ενώπιον δικαστηρίου, τηρουμένων των προϋποθέσεων που προβλέπονται στο παρόν άρθρο.»

7. Ο κανονισμός (ΕΚ) 1/2003, για την εφαρμογή των κανόνων ανταγωνισμού που προβλέπονται στα άρθρα 81 και 82 της Συνθήκης², προβλέπει στο άρθρο του 16, που επιγράφεται «Ομοιόμορφη εφαρμογή της κοινοτικής νομοθεσίας ανταγωνισμού», τα εξής:

«1. Όταν οι αρχές ανταγωνισμού των κρατών μελών αποφαινούνται για συμφωνίες, αποφάσεις ή πρακτικές δυνάμει του άρθρου 81 ή του άρθρου 82 της Συνθήκης, οι οποίες έχουν ήδη αποτελέσει αντικείμενο απόφασης της Επιτροπής, δεν δύνανται να λαμβάνουν αποφάσεις που να συγκρούονται με την απόφαση που έχει λάβει η Επιτροπή. Πρέπει επίσης να αποφεύγουν να λαμβάνουν αποφάσεις που ενδέχεται να συγκρούονται με απόφαση την οποία σκοπεύει να λάβει η Επιτροπή κατά διαδικασία που έχει κινήσει. Προς τον σκοπό αυτό, το εθνικό δικαστήριο μπορεί να εκτιμήσει μήπως πρέπει να αναστείλει τη διαδικασία του. Η υποχρέωση αυτή δεν θίγει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις δυνάμει του άρθρου 234 της Συνθήκης.

2 — Κανονισμός του Συμβουλίου της 16ης Δεκεμβρίου 2002 (ΕΕ L 1, σ. 1).

2. Όταν οι αρχές ανταγωνισμού των κρατών μελών αποφαινόμενες για συμφωνίες, αποφάσεις ή πρακτικές δυνάμει του άρθρου 81 ή του άρθρου 82 της Συνθήκης, οι οποίες έχουν ήδη αποτελέσει αντικείμενο απόφασης της Επιτροπής, δεν δύνανται να λαμβάνουν αποφάσεις που να συγκρούονται με την απόφαση που έχει λάβει η Επιτροπή.»

II – Τα πραγματικά περιστατικά και η κύρια δίκη

8. Αφού έγινε αποδέκτρια διαφόρων καταγγελιών, η Επιτροπή άρχισε το 2004 έρευνα προκειμένου να διευκρινίσει εάν υφίστανται πρακτικές αντίθετες προς τους κανόνες του ανταγωνισμού από τους τέσσερις κύριους ευρωπαϊούς κατασκευαστές ανελκυστήρων και κυλιόμενων κλιμάκων, ήτοι από τους Kone, Otis, Schindler και ThyssenKrupp. Η έρευνα ολοκληρώθηκε με την απόφαση της 21ης Φεβρουαρίου 2007, δυνάμει της οποίας επιβλήθηκαν κυρώσεις επί των τεσσάρων ως άνω επιχειρήσεων για τέσσερις πολύ σοβαρές παραβάσεις του τότε άρθρου 81, παράγραφος 1, της Συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (νυν άρθρου 101 ΣΛΕΕ)³.

9. Οι εμπλεκόμενες εταιρίες άσκησαν προσφυγή ακυρώσεως ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου η οποία απορρίφθηκε με αποφάσεις της 13ης Ιουλίου 2011⁴. Το Γενικό Δικαστήριο απέρριψε όλους τους λόγους ακυρώσεως τους οποίους είχαν προβάλει οι προσφεύγουσες, πλην αυτού της ThyssenKrupp που αφορούσε το ύψος του προστίμου, που κρίθηκε εν μέρει βάσιμος και είχε ως συνέπεια τη μείωση του προστίμου⁵.

10. Στις 20 Ιουνίου 2008, η Επιτροπή, εκπροσωπώντας την τότε Ευρωπαϊκή Κοινότητα, άσκησε αγωγή ενώπιον των βελγικών δικαστηρίων με την οποία ζητούσε από τις ανωτέρω εταιρίες αποζημίωση ύψους 7 061 688 ευρώ. Η Επιτροπή υποστήριξε ότι η τότε Ευρωπαϊκή Κοινότητα είχε υποστεί οικονομική ζημία στο Βέλγιο και το Λουξεμβούργο λόγω των αντίθετων προς τους κανόνες του ανταγωνισμού πρακτικών τις οποίες είχαν συμφωνήσει παράνομα οι εναγόμενες εταιρίες. Πράγματι, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα είχε συνάψει διάφορες δημόσιες συμβάσεις εγκαταστάσεως, συντηρήσεως, ανακαινίσεως ανελκυστήρων και κυλιόμενων κλιμάκων σε διάφορα κτίρια των ευρωπαϊκών οργάνων που είχαν την έδρα τους σε αμφότερες τις χώρες, των οποίων το τίμημα ήταν μεγαλύτερο από αυτό της αγοράς συνεπεία της συμφωνίας που είχε κηρυχθεί παράνομη από την Επιτροπή.

11. Προς αντίκρουση της αγωγής, οι εναγόμενες εταιρίες αμφισβήτησαν την ικανότητα της Επιτροπής να εκπροσωπεί την Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Επίσης, οι εναγόμενες προέβαλαν ότι υπήρχε μεροληψία εκ μέρους του βελγικού δικαστηρίου, καθώς και ότι συνέτρεχε προσβολή της αρχής της ισότητας των όπλων λόγω της ιδιαίτερης θέσεως που έχει η Επιτροπή στο πλαίσιο διαδικασίας λόγω παραβάσεως του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ (νυν άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ).

12. Λόγω των επιχειρημάτων που προέβαλαν οι εναγόμενες προς αντίκρουση της αγωγής, το Rechtbank van Koophandel te Brussel αποφάσισε να υποβάλει προδικαστικό ερώτημα στο Δικαστήριο.

3 — Απόφαση C(2007) 512 τελικό της Επιτροπής, της 21ης Φεβρουαρίου 2007, σχετικά με διαδικασία δυνάμει του άρθρου 81 της συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (Υπόθεση COMP/E-1/38.823 – Ανελκυστήρες και κυλιόμενες κλίμακες) (ΕΕ 2008, C 75, σ. 19).

4 — Αποφάσεις της 13ης Ιουλίου 2011, T-138/07, Schindler Holding Ltd κ.λπ. κατά Ευρωπαϊκής Επιτροπής (Συλλογή 2011, σ. II-4819), T-141/07, T-142/07, T-145/07 και T-146/07, General Technic-Otis κ.λπ. κατά Επιτροπής (Συλλογή 2011, σ. II-4977), T-144/07, T-147/07, T-148/07, T-149/07, T-150/07 και T-154/07, ThyssenKrupp Liften Ascenseurs κ.λπ. κατά Επιτροπής (Συλλογή 2011, σ. II-5129), και T-151/07, Kone κ.λπ. κατά Επιτροπής (Συλλογή 2011, σ. II-5313).

5 — Απόφαση ThyssenKrupp Liften Ascenseurs κ.λπ. κατά Επιτροπής (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 4, σκέψεις 303 έως 323).

III – Το προδικαστικό ερώτημα και η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου

13. Στις 28 Απριλίου 2011 πρωτοκολλήθηκε στη Γραμματεία του Δικαστηρίου η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως του *Rechtbank van Koophandel te Brussel* με την οποία υποβλήθηκαν τα ακόλουθα ερωτήματα:

- «1) α) Η Συνθήκη ορίζει στο άρθρο 282, νυν άρθρο [3]35, ότι η Ένωση αντιπροσωπεύεται από την Επιτροπή. Το άρθρο 335 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ενώσεως, αφενός, και τα άρθρα 103 και 104 του δημοσιονομικού κανονισμού, αφετέρου, ορίζουν ότι, ως προς τα διοικητικά ζητήματα που αφορούν τη λειτουργία τους, η Ένωση αντιπροσωπεύεται από τα αντίστοιχα θεσμικά όργανα, οπότε ενδεχομένως τα θεσμικά όργανα είναι εκείνα που μπορούν, είτε αποκλειστικά είτε όχι, [...] να παραστούν ενώπιον δικαστηρίου. Δεν αμφισβητείται ότι η λήψη από εργολήπτες κ.λπ. [...] υπερβολικά υψηλών τιμών, συνεπεία της δημιουργίας συμπράξεως, εμπίπτει στην έννοια της απάτης. Στο βελγικό εθνικό δίκαιο ισχύει η αρχή “*Lex specialis generalibus derogat*”. Στον βαθμό που η εν λόγω αρχή του δικαίου γίνεται δεκτή και στο ευρωπαϊκό δίκαιο, δεν θα έπρεπε η πρωτοβουλία για την άσκηση αγωγών να ανήκει (εκτός από τις περιπτώσεις που η ίδια η Επιτροπή ήταν η αναθέτουσα αρχή) στα περί ων πρόκειται θεσμικά όργανα;
- β) (Επικουρικό ερώτημα) Δεν θα έπρεπε τουλάχιστον να έχει λάβει η Επιτροπή από τα θεσμικά όργανα εντολή εκπροσωπήσεώς τους για την προάσπιση των συμφερόντων τους ενώπιον της δικαιοσύνης;
- 2) α) Ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ενώσεως στο άρθρο του 47 και η Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών στο άρθρο της 6, παράγραφος 1, εγγυώνται σε κάθε πρόσωπο το δικαίωμα για δίκαιη δίκη και διατυπώνουν τη συνακόλουθη αρχή ότι ουδείς δύναται να δικάζει υπόθεση που αφορά τον ίδιο. Είναι συμβατό με την αρχή αυτή το ότι η Επιτροπή, σε πρώτο στάδιο, ενεργεί ως αρχή ανταγωνισμού και επιβάλλει κυρώσεις για την καταγγεληθείσα συμπεριφορά, δηλαδή τη δημιουργία συμπράξεως, λόγω παραβάσεως του άρθρου 81, νυν άρθρου 101, της Συνθήκης, κατόπιν έρευνας που διεξήγαγε η ίδια, προκειμένου μετά, σε δεύτερο στάδιο, να προετοιμάσει τη δίκη ενώπιον εθνικού δικαστή για τη διεκδίκηση αποζημιώσεως και να λάβει την απόφαση να ασκήσει αγωγή, όταν το ίδιο μέλος της Επιτροπής είναι υπεύθυνο για αυτά τα δύο αλληλένδετα ζητήματα και ακόμη περισσότερο όταν ο επιληφθείς εθνικός δικαστής δεν δύναται να αποκλίνει από την απόφαση επιβολής κυρώσεων;
- β) (Επικουρικό ερώτημα) Αν η απάντηση στο ερώτημα 2α είναι θετική (υπάρχει ασυμβατότητα), πώς θα πρέπει κατά το ευρωπαϊκό δίκαιο ο ζημιωθείς (η Επιτροπή και/ή τα θεσμικά όργανα και/ή η Ένωση) από μια αδικοπραξία (τη δημιουργία συμπράξεως) να ασκήσει το δικαίωμά του αποζημιώσεως, το οποίο είναι και θεμελιώδες δικαίωμα [...]»

14. Γραπτές παρατηρήσεις κατέθεσαν οι εναγόμενες στην κύρια δίκη (*Schindler NV*, *Otis NV*, *ThyssenKrupp Liston Ascenseurs NV* και *Kone Belgium NV*), καθώς και η Επιτροπή.

15. Η επ' ακροατηρίου συζήτηση διεξήχθη στις 14 Μαρτίου 2012 και μετέσχον προφορικά όλοι οι διάδικοι της κύριας δίκης, καθώς και το Συμβούλιο.

IV – Το πρώτο ερώτημα

16. Το πρώτο ερώτημα αφορά την ερμηνεία του ήδη καταργηθέντος άρθρου 282 ΕΚ και τη σχέση του προς την ισοδύναμη επί του παρόντος διάταξη: το άρθρο 335 ΣΛΕΕ.

17. Το ερώτημα του *Rechtbank* περιλαμβάνει στην πραγματικότητα δύο σκέλη: το πρώτο σκέλος αφορά τη διαχρονική εφαρμογή του άρθρου 282 ΕΚ και συγκεκριμένα την εφαρμογή του σε δίκες ενώπιον εθνικών δικαστηρίων που άρχισαν πριν από τη 1η Δεκεμβρίου 2009, ημερομηνία κατά την οποία ετέθη σε ισχύ το νέο άρθρο 335 ΣΛΕΕ, ενώ το δεύτερο σκέλος αφορά την ερμηνεία του άρθρου 282 ΕΚ. Θα εξετάσω αμφότερα τα ζητήματα χωριστά.

A – Επί της διαχρονικής εφαρμογής του άρθρου 282 ΕΚ

18. Το πρώτο σημείο το οποίο θα πρέπει να αναλύσω αφορά την εφαρμογή *ratione temporis* του άρθρου 282 ΕΚ, δεδομένου ότι η Επιτροπή άσκησε την αγωγή ενώπιον του *Rechtbank* στις 20 Ιουνίου 2008, ενάμιση έτος, ως εκ τούτου, πριν από τη θέση σε ισχύ του άρθρου 335 ΣΛΕΕ.

19. Ως γνωστόν, το άρθρο 335 ΣΛΕΕ, καθιστώντας πρωτογενές δίκαιο μια προϋφιστάμενη πρακτική εκπροσωπήσεως της Ένωσης από τα διάφορα θεσμικά όργανα δεόντως εξουσιοδοτημένα, με ορισμένες λεπτομέρειες που δεν είναι της παρούσης στιγμής να αναλύσω, ανέτρεψε τον κανόνα του άρθρου 282 ΕΚ. Ενώ στη Συνθήκη ΕΚ η εκπροσώπηση της Κοινότητας ανετίθετο στην Επιτροπή, αυτή η εκπροσώπηση ανατίθεται τώρα σε κάθε θεσμικό όργανο της Ένωσης. Συνεπώς, ιστάμεθα ενώπιον δύο κανόνων δικαίου της Ένωσης οι οποίοι, *a priori*, ρυθμίζουν με διαφορετικό τρόπο την εκπροσώπηση της Ένωσης ενώπιον των δικαστηρίων των κρατών μελών⁶. Ως εκ τούτου, πρέπει να διευκρινιστεί εάν στην παρούσα διαδικασία, που κινήθηκε πριν από τη θέση σε ισχύ της Συνθήκης της Λισσαβώνας, έχει εφαρμογή το άρθρο 282 ΕΚ ή το άρθρο 335 ΣΛΕΕ.

20. Ως σημείο αφετηρίας πρέπει να διευκρινιστεί ότι ούτε το άρθρο 282 ΕΚ ούτε το άρθρο 335 ΣΛΕΕ αποτελούν δικονομικούς κανόνες, αλλά κανόνες ουσιαστικού δικαίου που αφορούν την εσωτερική οργάνωση της Ένωσης. Μέσω αυτών των διατάξεων η Ένωση καθορίζει το θεσμικό όργανο που την εκπροσωπεί *ad extra*, περιλαμβανομένης της εκπροσωπήσεώς της στις δίκες ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων. Επίσης, η Συνθήκη της Λισσαβώνας δεν περιλαμβάνει καμία διάταξη η οποία να καθορίζει τα διαχρονικά αποτελέσματα του άρθρου 335 ΣΛΕΕ. Ελλείψει μιας τέτοιας προβλέψεως, το εν λόγω άρθρο παράγει αποτελέσματα μόνο για το μέλλον. Ως εκ τούτου, αποκλείεται οποιοδήποτε αναδρομικό αποτέλεσμα επί προϋφιστάμενων νομικών σχέσεων, περιλαμβανομένων των σχέσεων που έχουν δικονομικό χαρακτήρα.

21. Συνεπώς, ο κανόνας δικαίου της Ένωσης που ίσχυε κατά τον χρόνο ενάρξεως της δίκης ενώπιον του *Rechtbank*, δυνάμει του οποίου καθορίζεται η αρχή η οποία εκπροσωπεί την Ένωση στις προς τα έξω σχέσεις της, ήταν το άρθρο 282 ΕΚ. Άπαξ δημιουργήθηκε κατά τον ορθό τρόπο η νομική-δικονομική σχέση, η θέση σε ισχύ του νέου άρθρου 335 ΣΛΕΕ, τα αποτελέσματα του οποίου αφορούν μόνον τις νομικές σχέσεις που δημιουργούνται μετά την 1η Δεκεμβρίου 2009, ουδόλως μετέβαλε τη δικονομική θέση της ενάγουσας της κύριας δίκης.

22. Διαφορετικό ζήτημα είναι κατά πόσον εν όψει των ιδιαιτέρων περιστάσεων της υποθέσεως, και υπό το φως του άρθρου 282 ΕΚ, εναπόκειται στην Επιτροπή να εκπροσωπεί την Κοινότητα.

B – Επί του πεδίου ισχύος του άρθρου 282 ΕΚ

23. Όπως προελέχθη, το αιτούν δικαστήριο διατυπώνει τις επιφυλάξεις του ως προς το εάν η Επιτροπή έχει την εξουσία να εκπροσωπεί την Ευρωπαϊκή Ένωση σε δίκη που εκκρεμεί ενώπιόν του. Το άρθρο 282 ΕΚ, που όπως εξέθεσα ανωτέρω είναι ο κανόνας δικαίου που εφαρμόζεται στην παρούσα διαφορά, προβλέπει ότι η Επιτροπή εκπροσωπεί, κατ' αποκλειστικότητα, την Ένωση ενώπιον των δικαστηρίων των κρατών μελών.

⁶ — Διατύπωσα τις απόψεις μου επί των διαφορών μεταξύ αμφοτέρων των διατάξεων στις προτάσεις μου της 13ης Ιανουαρίου 2011 επί της υποθέσεως *Région de Bruxelles-Capitale* (απόφαση της 5ης Μαΐου 2011, C-137/10, Συλλογή 2011, σ. I-3515, σημείο 46).

24. Οι εναγόμενες στην κύρια δίκη υποστηρίζουν με εκτενή επιχειρηματολογία ότι η διάταξη αυτή αποτελεί απλώς έναν γενικό κανόνα από τον οποίον εισάγουν εξαιρέσεις εν προκειμένω τα άρθρα 274 και 279 ΕΚ, τα οποία περιλαμβάνουν ειδικές διατάξεις σε σχέση με την προστασία των δημοσιονομικών συμφερόντων της Κοινότητας, όπως αυτές έχουν καταστρωθεί στον κανονισμό (ΕΚ, Ευρατόμ) 1605/2002⁷. Κατά τις εναγόμενες, τα άρθρα 59 και 60 του ανωτέρω κανονισμού παρέχουν σε κάθε θεσμικό όργανο της Κοινότητας την εκτέλεση των αντίστοιχων κονδυλίων του από τον προϋπολογισμό. Στην περίπτωση που διαπιστωθούν σφάλματα, παρατυπίες ή απάτη που πρέπει να καταλογιστούν σε εργολάβο, οι εν λόγω διατάξεις ορίζουν ότι κάθε θεσμικό όργανο μπορεί να αναζητήσει τα ήδη καταβληθέντα ποσά.

25. Εν τελευταία αναλύσει, πάντοτε κατά την άποψη των εναγομένων, ο γενικός κανόνας του άρθρου 282 ΕΚ, βάσει του οποίου η δικονομική εκπροσώπηση της Κοινότητας ανατίθεται στην Επιτροπή, φαίνεται ότι περιλαμβάνει εξαιρέσεις τις οποίες εισάγει μια *lex specialis* την οποία προβλέπει ο δημοσιονομικός κανονισμός, δυνάμει του οποίου η εκπροσώπηση ανατίθεται σε κάθε θεσμικό όργανο για την προάσπιση των δημοσιονομικών συμφερόντων του.

26. Φρονώ ότι η εφαρμογή του κριτηρίου *lex specialis derogat legi generali* στις σχέσεις μεταξύ των εν λόγω διατάξεων ουδόλως έχει αποφασιστική σημασία. Ο εν λόγω κανόνας έχει νόημα όταν δύο διατάξεις επιδιώκουν τους ίδιους σκοπούς ενώ το περιεχόμενό τους έρχεται σε αντίθεση⁸. Ωστόσο, όπως θα καταδείξω εν συνεχεία, οι διατάξεις τις οποίες επικαλούνται οι εναγόμενες επιδιώκουν διαφορετικούς σκοπούς και, πέραν αυτού, το περιεχόμενό τους ουδόλως έρχεται σε αντίθεση.

27. Πράγματι, τα άρθρα 274 και 279 ΕΚ, καθώς και οι διατάξεις του κανονισμού 1605/2002, ορίζουν τις εξουσίες εκτελέσεως του προϋπολογισμού του κάθε θεσμικού οργάνου, μεταξύ δε αυτών περιλαμβάνονται αυτές που αφορούν τη λήψη «όλων των μέτρων που κρίνουν αναγκαία, περιλαμβανομένης της ακυρώσεως της διαδικασίας». Αντιθέτως, το άρθρο 282 ΕΚ αφορά μόνον την ικανότητα δικαίου της Κοινότητας και την εξουσία εκπροσωπήσεως αυτής την οποία έχει η Επιτροπή. Δεν υπάρχει αντίθεση μεταξύ των δύο διατάξεων ούτε επιδιώκουν τους ίδιους σκοπούς: η μια διάταξη προβλέπει την αρμοδιότητα κάθε θεσμικού οργάνου να αποφασίζει σχετικά με τα μέτρα διασφάλισης των δημοσιονομικών πόρων που του αναλογούν, η άλλη διάταξη ορίζει τις λειτουργίες εκπροσωπήσεως της Κοινότητας που ανήκουν στην Επιτροπή, περιλαμβανομένης της εκπροσωπήσεως ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων. Πρόκειται για δύο χωριστές και ανεξάρτητες πλευρές που επιδέχονται μια εναρμονισμένη ερμηνεία, δεδομένου ότι ουδόλως είναι ίδια μια απόφαση επί των μέτρων εκτελέσεως του προϋπολογισμού την οποία λαμβάνει ένα θεσμικό όργανο της Κοινότητας με την ανάθεση της εκπροσωπήσεως της Κοινότητας σε περίπτωση που αυτή αποφασίσει να παραστεί ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων.

28. Αυτή η ερμηνεία της Συνθήκης επιβεβαιώθηκε, εμμέσως πλην σαφώς, από το Δικαστήριο στην υπόθεση Région de Bruxelles-Capitale⁹, στην οποία έγινε δεκτό ότι είναι νόμιμη η μεταφορά των εξουσιών εκπροσωπήσεως από την Επιτροπή σε άλλα θεσμικά όργανα της Κοινότητας. Κατά το Δικαστήριο, το οποίο ανεγνώρισε την ύπαρξη μιας διαδεδομένης δικονομικής πρακτικής, «ήταν επίσης σημαντικό, προς διασφάλιση της χρηστής διοίκησης, οι Κοινότητες να εκπροσωπούνται, [...]

7 — Κανονισμός του Συμβουλίου της 25ης Ιουνίου 2002, για τη θέσπιση του δημοσιονομικού κανονισμού που εφαρμόζεται στον γενικό προϋπολογισμό των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΕΕ L 248, σ. 48).

8 — Βλ., μεταξύ άλλων, τις αποφάσεις της 14ης Απριλίου 2005, C-110/03, Βέλγιο κατά Επιτροπής (Συλλογή 2005, σ. I-2801, σκέψη 3), της 15ης Δεκεμβρίου 2004, C-272/03, Siig (Συλλογή 2004, σ. I-11941, σκέψη 16), και της 18ης Ιουλίου 2007, C-325/05, Derin (Συλλογή 2007, σ. I-6495, σκέψη 55).

9 — Απόφαση προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 6.

ως προς τις ένδικες διαδικασίες ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων, από το συγκεκριμένο θεσμικό όργανο το οποίο αφορούσε η εν λόγω πράξη ή ένδικη διαδικασία»¹⁰. Αυτή η μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα επιτυγχανόταν μέσω της αντίστοιχης εξουσιοδότησης της Επιτροπής υπέρ του οικείου θεσμικού οργάνου¹¹.

29. Η συλλογιστική της αποφάσεως επιβεβαιώνει την ύπαρξη αποκλειστικής εξουσίας εκπροσωπήσεως της Επιτροπής, ωστόσο η εξουσία αυτή μπορεί να παραχωρηθεί σε άλλα όργανα. Αντιθέτως, ουδόλως έχει αναγνωριστεί ότι προέχει η εφαρμογή του κανονισμού 1605/2002, η οποία θα στερούσε από την Επιτροπή τις εξουσίες που της αναγνωρίζει το άρθρο 282 ΕΚ. Εν πάση περιπτώσει, στις περιπτώσεις στις οποίες ένα διαφορετικό από την Επιτροπή θεσμικό όργανο εκπροσωπούσε την Ένωση ενώπιον των δικαστηρίων κράτους μέλους, η λειτουργία αυτή στηριζόταν στην αντίστοιχη εξουσιοδότηση της Επιτροπής και δεν αποτελούσε συνέπεια του χαρακτήρα των άρθρων 274 και 279 ΕΚ και του κανονισμού 1605/2002 ως *lex specialis*, όπως υποστηρίζουν οι εναγόμενες στην κύρια δίκη.

30. Τέλος, εάν η άποψη περί της *lex specialis* ήταν ορθή, η τροποποίηση του άρθρου 282 ΕΚ, μέσω του νυν άρθρου 335 ΣΛΕΕ, θα ήταν περιττή. Ως γνωστόν, η νέα διάταξη παρέχει σε κάθε θεσμικό όργανο της Ένωσης την εξουσία να την εκπροσωπεί, στερώντας έτσι από την Επιτροπή την παραδοσιακή αποκλειστικότητά της ως προς το ζήτημα αυτό. Όπως ήδη εξέθεσα στις προτάσεις μου επί της προπαρατεθείσας υποθέσεως *Région de Bruxelles-Capitale*, το νυν άρθρο 335 ΣΛΕΕ αποτελεί νομοθετική καθιέρωση μιας πάγιας πρακτικής που στηριζόταν σε εξουσιοδοτήσεις¹². Μια πρακτική η οποία, όπως επιβεβαίωσε το Δικαστήριο στην εν λόγω υπόθεση, ήταν απολύτως νόμιμη, αν και επιδεκτική βελτιώσεων από απόψεως αποτελεσματικότητάς της.

31. Ως εκ τούτου, ορθώς υποστηρίζει η Επιτροπή, και αυτή ακριβώς είναι η άποψη και του Συμβουλίου, ότι ενήργησε κατά τρόπο σύμφωνο προς το άρθρο 282 ΕΚ. Διάδικος στη διαφορά που εκκρεμεί ενώπιον του *Rechtbank* δεν είναι η Επιτροπή, αλλά η Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Η Επιτροπή, ως εκπρόσωπος της Κοινότητας δυνάμει του άρθρου 282 ΕΚ, ενομιμοποιείτο απολύτως να αρνηθεί να μεταβιβάσει τις εξουσίες εκπροσωπήσεως σε άλλα όργανα και, με τον τρόπο αυτόν, να αναλάβει την προάσπιση των συμφερόντων της Κοινότητας στο σύνολό τους. Η απόφαση αυτή δεν έχει τίποτα το επιλήψιμο υπό το πρίσμα του άρθρου 282 ΕΚ.

Γ – Ανακεφαλαίωση

32. Εν συνόψει, φρονώ ότι το άρθρο 282 ΕΚ εφαρμόζεται στις δίκες οι οποίες εξακολουθούσαν να εκκρεμούν ενώπιον εθνικών δικαστηρίων κατά την 1η Δεκεμβρίου 2009, χωρίς να είναι αναγκαίο να απαιτείται από την Ένωση, μετά από την ημερομηνία αυτή, να πληροί τις απαιτήσεις εκπροσωπήσεως που προβλέπει το άρθρο 335 ΣΛΕΕ.

33. Επίσης, φρονώ ότι το άρθρο 282 ΕΚ πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι δεν εμποδίζει την Επιτροπή να ασκήσει, ως εκπρόσωπος της Κοινότητας, αγωγή αποζημιώσεως για τις ζημίες που υπέστη η Κοινότητα και οι οποίες αφορούν διάφορα θεσμικά και άλλα όργανά της.

10 — Απόφαση προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 6, σκέψη 20.

11 — Βλ. επίσης, στο ίδιο πνεύμα, την απόφαση της 13ης Νοεμβρίου 1973, 63/72 έως 69/72, *Werhahn Hansamühle* κατά Συμβουλίου (Συλλογή τόμος 1972-1973, σ. 759, σκέψη 7).

12 — Προτάσεις προπαρατεθείσες στην υποσημείωση 6, σημείο 46.

V – Το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα

34. Με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημά του, το Rechtbank εκθέτει στο Δικαστήριο τις επιφυλάξεις του ως προς το κατά πόσον συνάδει προς το άρθρο 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης η άσκηση από την Επιτροπή, ως εκπροσώπου της Ένωσης, αγωγής αποζημιώσεως λόγω παραβάσεως του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ (νυν άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ), όταν η ίδια η Επιτροπή έχει εκδώσει την απόφαση με την οποία διαπιστώθηκε η παράβαση και η οποία είναι δεσμευτική για το αρμόδιο δικαστήριο. Συνεπεία της δεσμευτικότητας της αποφάσεως της Επιτροπής, το αιτούν όργανο έχει επιφυλάξεις ως προς το εάν έχει την εξουσία να επιλύσει τη διαφορά κατά τρόπο ανεξάρτητο. Επίσης, το αιτούν όργανο ερωτά το Δικαστήριο ως προς το εάν η κατάσταση αυτή είναι σύμφωνη προς την αρχή της ισότητας των όπλων που ισχύει στην αστική δίκη.

35. Οι εναγόμενες στην κύρια δίκη φρονούν ότι το γεγονός ότι το εθνικό δικαστήριο δεσμεύεται από την απόφαση της Επιτροπής προσβάλλει την εγγενή προς το άρθρο 47 του Χάρτη αρχή της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης στην οποία κάνει ρητή μνεία και το άρθρο 6 της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών. Επίσης, οι εναγόμενες φρονούν ότι συντρέχει προσβολή της ισότητας των όπλων, την προστασία της οποίας διασφαλίζουν και οι δυο προαναφερθείσες διατάξεις. Οι εναγόμενες φρονούν ότι η Επιτροπή, υπό την ιδιότητά της ως αρχή αρμόδια για τα ζητήματα του ανταγωνισμού, βρίσκεται σε προνομιακή θέση όσον αφορά τη λήψη πληροφοριακών στοιχείων που αφορούν τις εμπλεκόμενες επιχειρήσεις, τα οποία δεν διαθέτουν όλες οι εναγόμενες. Πέραν των επιχειρημάτων αυτών, οι εναγόμενες προβάλλουν και άλλα επιχειρήματα, τα οποία είναι άσχετα προς τα τεθέντα από το αιτούν δικαστήριο ερωτήματα και, ως εκ τούτου, παρέλκει η εξέτασή τους στο πλαίσιο των ανά χείρας προτάσεων¹³.

36. Η δε Επιτροπή, υποστηριζόμενη από το Συμβούλιο, υπεραμύνεται της νομιμότητας της συμπεριφοράς της και παρατηρεί ότι δεν υπάρχει ασυμβατότητα μεταξύ της θέσεώς της ως ενάγουσας στην κύρια δίκη, των προηγηθεισών ενεργειών της ως αρχής αρμόδιας για τα ζητήματα του ανταγωνισμού και των απαιτήσεων του άρθρου 47 του Χάρτη και του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ. Υποστηρίζει ότι οι νομικές υπηρεσίες που είναι επιφορτισμένες με την προάσπιση των δικαιωμάτων της Ένωσης στο πλαίσιο της κύριας δίκης ενήργησαν χωρίς να έχουν καμία επαφή με τα μέλη της νομικής υπηρεσίας τα οποία είναι υπεύθυνα για τους φακέλους που αφορούν τα ζητήματα του ανταγωνισμού. Επίσης, η Επιτροπή υποστηρίζει ότι δεν έγινε χρήση εμπιστευτικών στοιχείων στο δικόγραφο της αγωγής ούτε σε κάποιο άλλο έγγραφο που προσκομίστηκε στο πλαίσιο της αστικής δίκης. Αφετέρου, φρονεί ότι δεν αντιβαίνει στη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου το γεγονός ότι η απόφασή της, μολονότι εκδόθηκε εξ ενός εκ των διαδίκων, δεσμεύει το δικαστήριο, υπό την προϋπόθεση ότι υφίσταται πλήρης δικαστικός έλεγχος της εν λόγω αποφάσεως, κάτι το οποίο συμβαίνει και, πράγματι, έχει συμβεί στην παρούσα υπόθεση.

37. Προκειμένου να απαντήσω στα ερωτήματα του Rechtbank θα εξετάσω, πρώτον, το ερώτημα που αφορά την ανεξαρτησία του αρμόδιου δικαστηρίου, ερώτημα το οποίο, όπως θα καταδείξω ευθύς αμέσως, αφορά περισσότερο την έκταση του δικαιοδοτικού ελέγχου από όσο την αντικειμενικότητα του δικαστηρίου. Εν συνεχεία, θα εξετάσω την αρχή της ισότητας των όπλων στο πλαίσιο της εθνικής αστικής δίκης.

13 — Οι εναγόμενες εταιρίες προέβαλαν ότι ενδεχομένως συντρέχει προσβολή του θεμελιώδους δικαιώματος του σεβασμού της ιδιωτικής ζωής τόσο κατά το μέρος που το δικαίωμα αυτό προστατεύει την ιδιωτική σφαίρα των νομικών προσώπων όσο και κατά το μέρος που προστατεύει το επαγγελματικό απόρρητο.

Ο περιορισμός της δικαιοδοσίας του αιτούντος δικαστηρίου κατά την εκδίκαση αγωγής αποζημιώσεως λόγω εξωσυμβατικής ευθύνης

38. Το αιτούν δικαστήριο διατυπώνει ορισμένες επιφυλάξεις οι οποίες μπορούν να συνοψιστούν ως εξής: λαμβάνοντας μια απόφαση που διαπιστώνει την ύπαρξη συμφωνίας αντίθετης προς το άρθρο 81 ΕΚ (νυν άρθρο 101 ΣΛΕΕ), η Επιτροπή δεσμεύει όλες τις δημόσιες αρχές, περιλαμβανομένων των εθνικών αρχών. Εάν, εν συνεχεία, η Επιτροπή ασκήσει αγωγή αποζημιώσεως ενώπιον εθνικού δικαστηρίου για τις ζημιές που υπέστη η Ένωση εξαιτίας της εν λόγω συμπεριφοράς που αντιβαίνει στους κανόνες του ανταγωνισμού, θα μπορούσαν ευλόγως να διατυπωθούν επιφυλάξεις ως προς τη συμβατότητα της συγκεκριμένης δίκης σε σχέση με το δικαίωμα κάθε προσώπου να κρίνεται από αντικειμενικό δικαστήριο. Στον βαθμό που το αρμόδιο δικαιοδοτικό όργανο, εν προκειμένω το *Rechtbank van Koophandel te Brussel*, πρέπει να αποφανθεί περί της υπάρξεως ζημίας συνεπεία παράνομης πράξεως της οποίας η διαπίστωση του επιβάλλεται στην πράξη από έναν εκ των διαδίκων, η εντεύθεν συρρίκνωση του περιθωρίου δικαστικής εκτιμήσεως θα φαινόταν ότι ισοδυναμεί με αδικαιολόγητο περιορισμό της ανεξαρτησίας του.

39. Το προεκτεθέν επιχείρημα, ανεξαρτήτως του τρόπου προβολής του, στερείται, κατά την άποψή μου, ερείσματος.

40. Πρωτίστως πρέπει να τονιστεί ότι δεν είναι η Επιτροπή αυτή που ασκεί την αγωγή αποζημιώσεως ενώπιον της βελγικής δικαιοσύνης, αλλά η Κοινότητα και, τώρα πλέον, η Ένωση. Δεν πρόκειται για την έκδοση πράξεως από την Επιτροπή βάσει της οποίας εν συνεχεία ζητεί από έναν ιδιώτη αποζημίωση για τις προκληθείσες ζημιές. Αντιθέτως, η Επιτροπή δεν παρεμβαίνει στην εθνική δίκη ως διάδικος, αλλά ως εκπρόσωπος της Ένωσης, ενδεχομένως ως θιγόμενη, έως κάποιον βαθμό, από ζημία που μπορεί να εξατομικευθεί και αφορά, στην περίπτωση της, διάφορα από τα θεσμικά και άλλα όργανά της.

41. Η διευκρίνιση αυτή έρχεται να αποδυναμώσει το επιχείρημα των εναγομένων στην κύρια δίκη, δεδομένου ότι ο διττός χαρακτήρας των καθηκόντων τον οποίον καταγγέλλουν αποτελεί απλώς τη συνέπεια μιας κανονικής κατανομής εξουσιών εντός ενός περίπλοκου πολιτικοδιοικητικού οργανισμού μεταξύ των καθηκόντων του οποίου είναι ο σχεδιασμός και η εκτέλεση δημόσιων πολιτικών, αλλά και η προάσπιση των νομίμων δικαιωμάτων και συμφερόντων του ενώπιον οποιουδήποτε δικαιοδοτικού οργάνου. Αυτό συμβαίνει στην περίπτωση της Ένωσης, στους κόλπους της οποίας έχουν ανατεθεί, βάσει εσωτερικής κατανομής εξουσιών, σημαντικές ευθύνες στην Επιτροπή. Πράγματι, το γεγονός ότι η Επιτροπή είναι αυτή που ασκεί τις εξουσίες οι οποίες της έχουν παραχωρηθεί στον τομέα του ανταγωνισμού και, ταυτοχρόνως, έχει τη δικονομική εκπροσώπηση της Ένωσης, δεν αποτελεί απόρροια μιας στρεβλής και αυθαίρετης δομής στη διάκριση των εξουσιών, όπως υποστηρίζουν οι εναγόμενες εταιρίες. Αντιθέτως, όλοι οι πολιτικοί οργανισμοί, περιλαμβανομένων των κρατών μελών, έχουν στη διάθεσή τους τα μέσα για να προβάλλουν τα δικαιώματα και τα συμφέροντά τους ενώπιον των δικαστηρίων¹⁴. Πέραν τούτου, το δικαίωμα προσβάσεως των διοικητικών αρχών στην τακτική δικαιοσύνη αποτελεί σημαντική πρόοδο στην εμπέδωση του κράτους δικαίου, δυνάμει του οποίου οι δημόσιες αρχές χάνουν προοδευτικά τις εξουσίες τους αυτοπροστασίας και αναθέτουν την προάσπιση των δικαιωμάτων τους στα δικαστήρια. Αυτό συμβαίνει στην περίπτωση της Ένωσης, η οποία δεν διαθέτει αυτόνομους μηχανισμούς προκειμένου να αξιώσει την υποχρεωτική καταβολή αποζημιώσεως για την προκληθείσα ζημία, αλλά πρέπει να προσφύγει ενώπιον των Δικαστηρίων, στην περίπτωση

14 — Αυτή η δυνατότητα δικαστικής προστασίας των δημοσίων αρχών διασφαλίζεται, σε ορισμένες περιπτώσεις, από το θεμελιώδες δικαίωμα της παροχής αποτελεσματικής ένδικης προστασίας. Τούτο συμβαίνει, μεταξύ άλλων, στην περίπτωση της Αυστρίας (βλ., π.χ., την απόφαση του Συνταγματικού Δικαστηρίου της αριθ. 11.828/1988), της Γερμανίας [βλ., μεταξύ άλλων, τις αποφάσεις του Συνταγματικού Δικαστηρίου της 6, 45 (49), 21, 362 (373) και 61, 82 (104)] ή της Ισπανίας (βλ. την απόφαση του Συνταγματικού Δικαστηρίου αριθ. 175/2001). Βλ., συναφώς, Velasco Caballero, F., *Tutela Judicial Efectiva a las Administraciones Públicas. La Administración como titular de los derechos fundamentales del art. 24.1 de la Constitución*, εκδ. Bosch, Βαρκελώνη, 2003.

αυτή ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων, προκειμένου να της επιδικαστεί αποζημίωση για τις ζημιές που παρανόμως προκλήθηκαν εις βάρος της. Η δικονομική εκπροσώπηση της Ένωσης στις περιπτώσεις αυτές παρέχεται, δυνάμει του άρθρου 282 ΕΚ και ανεξαρτήτως της φύσεως της υποθέσεως, στην Επιτροπή.

42. Βάσει των ανωτέρω, πρέπει να τονιστεί ότι η Ένωση (και όχι η Επιτροπή) μετέχει στην κύρια δίκη όχι ως όργανο που έχει επιφορτιστεί με την άσκηση δημόσιας εξουσίας και με τη διασφάλιση του ανταγωνισμού στην εσωτερική αγορά, αλλά υπό την ιδιότητά της ως πελάτη, ως καταναλωτή, ορισμένων επιχειρήσεων που φέρονται ως υπεύθυνες για τη διάπραξη ζημίας παρά τον νόμο. Βεβαίως, η Ένωση ασκεί την πολιτική της στον τομέα του ανταγωνισμού μέσω αποφάσεων που λαμβάνονται δυνάμει της Συνθήκης, ενώ η παρούσα υπόθεση αφορά την άσκηση αστικής αγωγής που δεν εμπίπτει στην εν λόγω πολιτική, αλλά αποτελεί μέσο χρηματικής αποζημιώσεως για την επανόρθωση μιας νομικής καταστάσεως ιδιωτικής φύσεως. Στη δίκη ενώπιον του *Rechtbank*, και τούτο επισήμανε τόσο η Επιτροπή όσο και το Συμβούλιο κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, η Ένωση ενεργεί ως ιδιώτης που έχει υποστεί περιουσιακή ζημία. Ως εκ τούτου, και εν αντιθέσει προς όσα υποστηρίζουν οι εναγόμενες, δεν υφίσταται επικάλυψη καθηκόντων, αλλά δύο σαφώς διακριτές συμπεριφορές όχι μόνον από χρονικής απόψεως, αλλά κυρίως από απόψεως μέσων και σκοπών¹⁵.

43. Με αφετηρία αυτήν την πρώτη παρατήρηση πρέπει εν συνεχεία να εξεταστεί εάν μια απόφαση που εκδίδεται από θεσμικό όργανο της Ένωσης, εν προκειμένω από την Επιτροπή, της οποίας το περιεχόμενο δεσμεύει όλες τις κρατικές δημόσιες αρχές, περιλαμβανομένων των δικαστηρίων, στερεί αδικαιολογήτως από αυτά την *ανεξαρτησία τους* στην περίπτωση που αυτά κληθούν να αποφανθούν επί αγωγής αποζημιώσεως στηριζόμενης στην εν λόγω απόφαση. Ωστόσο, φρονώ ότι αυτή η προσέγγιση της καταστάσεως, με αφετηρία την ανεξαρτησία του δικαιοδοτικού οργάνου, που υιοθετούν τόσο το αιτούν δικαστήριο όσο και οι διάδικοι της κύριας δίκης, δεν είναι η ενδεδειγμένη. Ουδείς εκ των διαδίκων στην παρούσα διαδικασία έχει επιφυλάξεις ως προς την αμεροληψία του αιτούντος δικαστηρίου ούτε μπορεί να λεχθεί ότι ιστάμεθα ενώπιον μιας εξωδικαστικής και παράνομης παρεμβάσεως στην εξέλιξη της κύριας δίκης. Αντιθέτως, οι επιφυλάξεις αφορούν, υπό τις περιστάσεις της υπό κρίση υποθέσεως, την *έκταση της δικαιοδοτικής εξουσίας του αιτούντος δικαστηρίου*, την οποία υποτίθεται ότι περιορίζει μια απόφαση της Επιτροπής που το δεσμεύει και προκαθορίζει μια από τις παραδοχές της υποθέσεως: την ύπαρξη παράνομης πράξεως την οποία βεβαιώνει ο έχων την αρμοδιότητα προς τούτο. Αυτή είναι και η εκτίμηση του ΕΔΔΑ στις περιπτώσεις στις οποίες φέρονται ενώπιόν του υποθέσεις στις οποίες υπάρχει περιορισμός του περιθωρίου εκτιμήσεως ενός δικαστηρίου. Στις περιπτώσεις αυτές, το ΕΔΔΑ φρονεί ότι το ζήτημα που τίθεται δεν αφορά τόσο την ανεξαρτησία του εν λόγω οργάνου όσο την ίδια την ιδιότητά του ως «δικαστηρίου»¹⁶.

44. Υπό τις περιστάσεις αυτές, φρονώ ότι η ένσταση που προβάλλει το *Rechtbank* δεν αφορά τόσο την «ανεξαρτησία» του ως δικαστηρίου, αλλά την ικανότητά του να επιλύσει, βάσει πλήρους δικαιοδοσίας, μια αστική υπόθεση που εκκρεμεί ενώπιόν του.

45. Προκειμένου να αρθούν οι επιφυλάξεις αυτές προτείνω να εξεταστεί κατ' αρχάς η φύση της επίμαχης αποφάσεως της Επιτροπής και τα νομικά αποτελέσματα που αυτή παράγει στις δίκες ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων. Εν συνεχεία, θα υπενθυμίσω ότι η εν λόγω απόφαση υπόκειται σε πλήρη δικαστικό έλεγχο ενώπιον των δικαστηρίων της Ένωσης, ενώ τα εθνικά δικαιοδοτικά όργανα

15 — Επί των διαφορετικών βάσεων και σκοπών των δημόσιων πολιτικών στον τομέα του ανταγωνισμού και επί των αστικών αγωγών για την επιδίκαση αποζημιώσεως, βλ. Wils, W.P.J., «The Relationship between Public Antitrust Enforcement and Private Actions for Damages», *World Competition*, 32, τεύχος 1, 2009, σ. 5-11, και Komninos, A.P., *EC Private Antitrust Enforcement. Decentralised Application of EC Competition Law by National Courts*, Hart Publishing, Oxford –Portland 2008, σ. 7-12.

16 — Βλ., μεταξύ άλλων, τις αποφάσεις του ΕΔΔΑ επί των υποθέσεων *Van de Hurk* κατά Κάτω Χωρών της 19ης Απριλίου 1994, σειρά Α αριθ. 288, §§ 45-55, *Terra Woningen* κατά Κάτω Χωρών της 17ης Δεκεμβρίου 1996, *Recueil des arrêts et décisions* 1996-VI, τεύχος 25, §§ 51-55, *Sigma Radio Television Ltd* κατά Κύπρου, της 21ης Ιουλίου 2011, προσφυγές υπ' αριθ. 32181/04 και 35122/05 (5ο Τμήμα) (Eng), §§ 147-169.

καλούνται, στο πλαίσιο της αστικής δίκης για την επιδίκαση αποζημιώσεως, να προσδιορίσουν τη ζημία και την αιτιώδη συνάφεια. Εν τελευταία αναλύσει, φρονώ ότι το *Rechtbank* δεν υφίσταται *περιορισμό* της δικαιοδοτικής εξουσίας του, αλλά ότι την ασκεί στο πλαίσιο της κανονικής κατανομής καθηκόντων μεταξύ των εθνικών δικαστηρίων και των δικαστηρίων της Ένωσης.

46. Με την απόφαση *Masterfoods* και *HB*¹⁷, το Δικαστήριο είχε την ευκαιρία να ορίσει την εμβέλεια των αποφάσεων που λαμβάνει η Επιτροπή βάσει του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ (άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ). Το περιεχόμενο της αποφάσεως αυτής αποτέλεσε εν συνεχεία το περιεχόμενο του άρθρου 16 του κανονισμού 1/2003 που αφορά την εφαρμογή των κανόνων του ανταγωνισμού. Εν συνόψει, η εν λόγω απόφαση και η εν λόγω διάταξη επιβάλλουν σε όλες τις εθνικές αρχές, περιλαμβανομένων των δικαιοδοτικών οργάνων τους, την υποχρέωση να αψίστανται της εκδόσεως αποφάσεων ασυμβίβαστων προς απόφαση της Επιτροπής που έχει εκδοθεί βάσει του άρθρου 81 ΕΚ (νυν άρθρου 101 ΣΛΕΕ)¹⁸. Επομένως, οι αποφάσεις της Επιτροπής που στηρίζονται στις εν λόγω διατάξεις *δεσμεύουν* τα εθνικά δικαιοδοτικά όργανα¹⁹.

47. Είναι βέβαιο ότι η απόφαση *Masterfoods* και *HB* άφησε ανεπίλυτα σημαντικά ζητήματα τα οποία θα συνέβαλλαν σε σημαντικό βαθμό να οριοθετηθεί η εμβέλεια της δεσμευτικότητας των αποφάσεων τις οποίες εκδίδει η Επιτροπή στον τομέα του ανταγωνισμού. Έτσι, ουδόλως είναι σαφές εάν τα αποτελέσματα αυτά εκτείνονται στο διατακτικό της αποφάσεως ή σε ολόκληρο το περιεχόμενό της, περιλαμβανομένων των πραγματικών εκτιμήσεων. Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, η Επιτροπή, απαντώντας στις ερωτήσεις του Δικαστηρίου, υποστήριξε ότι δεν δεσμεύουν όλα τα στοιχεία των αποφάσεων της τις δημόσιες αρχές, χωρίς να διευκρινίσει ποια ακριβώς εννοεί. Εν πάση περιπτώσει, και όσον αφορά την υπό κρίση υπόθεση, είναι αναμφισβήτητο ότι η διαπίστωση της αποφάσεως ως προς την ύπαρξη παράνομης συμπεριφοράς δεσμεύει εν πάση περιπτώσει τα εθνικά δικαστήρια. Η διαπίστωση αυτή αποτελεί τη βάση οποιασδήποτε αγωγής αποζημιώσεως βάσει εξωσυμβατικής ευθύνης που ασκείται στο πλαίσιο των εθνικών έννομων τάξεων, μια δε από τις προϋποθέσεις της οποίας είναι η ύπαρξη ζημίας παρά τον νόμο.

48. Ούτως έχοντων των πραγμάτων, το αιτούν δικαστήριο θα μπορούσε να έχει *a priori* εύλογες επιφυλάξεις έναντι αγωγής που ασκείται από δημόσια αρχή στο πλαίσιο της οποίας θα είχε προκαθορίσει η ίδια, και με τις συνακόλουθες συνέπειες, την παράνομη πράξη που αποτελεί τη βάση της αγωγής της. Εντούτοις, και όπως ορθώς επισημαίνει στις γραπτές παρατηρήσεις η Επιτροπή, το γεγονός αυτό παύει να είναι προβληματικό αφ' ης στιγμής υφίσταται η δυνατότητα ασκήσεως αποτελεσματικής προσφυγής ενώπιον των δικαστηρίων της Ένωσης κατά της αποφάσεως που διαπιστώνει την παράνομη πράξη. Πράγματι, η δικαιοδοτική εξουσία ενός εθνικού δικαιοδοτικού οργάνου θα μπορούσε να υπόκειται σε αδικαιολόγητους περιορισμούς στην περίπτωση που αυτό δεν είχε τη δυνατότητα να διαπιστώσει ή να αμφισβητήσει την ύπαρξη παράνομης πράξεως στο πλαίσιο δίκης που αφορά την επιδίκαση αποζημιώσεως. Εντούτοις, τούτο δεν συμβαίνει εν προκειμένω για τους λόγους που θα εξετάσω εν συνεχεία.

17 — Απόφαση της 14ης Δεκεμβρίου 2000, C-344/98 (Συλλογή 2000, σ. I-11369).

18 — Κατά τη διατύπωση του Δικαστηρίου, την οποία εν συνεχεία επανέλαβε το εν λόγω άρθρο 16 του κανονισμού 1/2003, «όταν τα εθνικά δικαστήρια αποφαίνονται επί συμφωνιών ή πρακτικών που έχουν ήδη αποτελέσει αντικείμενο αποφάσεως της Επιτροπής, δεν μπορούν να λαμβάνουν αποφάσεις αντίθετες από εκείνη της Επιτροπής, ακόμη και αν η τελευταία αυτή έρχεται σε σύγκρουση με την απόφαση που εξέδωσε το εθνικό δικαστήριο πρωτοδίκως» (προπαρατεθείσα απόφαση *Masterfoods* και *HB*, σκέψη 52). Το ζήτημα είχε κατά το παρελθόν επιλυθεί με τον ίδιο τρόπο και στις περιπτώσεις στις οποίες δεν είχε εκδοθεί ακόμη απόφαση από την Επιτροπή (απόφαση της 28ης Φεβρουαρίου 1991, C-234/89, Δηλιμίτης, Συλλογή 1991, σ. I-935, σκέψη 47).

19 — Η λύση αυτή επίσης έγινε δεκτή σε εθνικό επίπεδο σε διάφορα κράτη μέλη σε σχέση με τις αποφάσεις που εκδίδονται στον τομέα του ανταγωνισμού. Π.χ., στην περίπτωση της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, οι αποφάσεις όλων των εθνικών αρχών των κρατών μελών παράγουν την ίδια δεσμευτική ισχύ με αυτήν των αποφάσεων της Επιτροπής, δυνάμει του άρθρου 33, παράγραφος 4, του *Gesetz gegen Wettbewerbsbeschränkungen*, της 26ης Ιουλίου 1998. Η αρχή αυτή αναγνωρίζεται και από τη νομοθεσία του Ηνωμένου Βασιλείου, και πιο συγκεκριμένα στα άρθρα 47Α(9), 47Β(5), 58 και 58Α του *Competition Act* του 1998.

49. Πρώτον, το εθνικό δικαστήριο δεν έχει την εξουσία να μην εφαρμόσει ή να κρίνει το κύρος της αποφάσεως της Επιτροπής, και τούτο όχι μόνο διότι η απόφαση Masterfoods και HB το επιβάλλει, αλλά επίσης διότι κατά πάγια νομολογία, που ακολούθησε την αρχική απόφαση επί της υποθέσεως Foto-Frost²⁰, απαγορεύεται στις εθνικές δημόσιες αρχές να κρίνουν το κύρος των πράξεων της Ένωσης. Το μονοπώλιο της εκτιμήσεως του κύρους, που ανήκει στα δικαστήρια της Ένωσης, και μόνο σε αυτά, θα ετίθετο εν αμφιβόλω εάν ένα εθνικό δικαιοδοτικό όργανο μπορούσε να αμφισβητήσει, στο πλαίσιο δίκης για την επιδίκαση αποζημιώσεως, τη διαπίστωση περί παράνομης πράξεως ή ύπαρξη της οποίας έχει βεβαιωθεί με απόφαση της Επιτροπής. Στην περίπτωση αυτή, η έννομη τάξη της Ένωσης παρέχει την εξουσία στο εθνικό δικαστήριο να υποβάλει προδικαστικό ερώτημα στο Δικαστήριο προς έλεγχο του κύρους της εν λόγω αποφάσεως, διασφαλίζοντας έτσι την ανεξαρτησία του εσωτερικού οργάνου και, ταυτοχρόνως, την ενότητα και τη συνοχή του συστήματος των πηγών δικαίου της Ένωσης²¹.

50. Πέραν αυτού, τα μέρη τα οποία αφορά η απόφαση, τα οποία εν προκειμένω μετέχουν ως εναγόμενες στην κύρια δίκη, είχαν πάντοτε τη δυνατότητα να ασκήσουν προσφυγή ακυρώσεως ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου και, σε τελευταίο βαθμό, ενώπιον του Δικαστηρίου. Ως γνωστόν, η προσφυγή ακυρώσεως αποτελεί μέσο δικαστικού ελέγχου βάσει του οποίου είναι δυνατή η συνολική εξέταση της προσβαλλόμενης πράξεως. Οι λόγοι που παραθέτει το άρθρο 230, παράγραφος 2, ΕΚ (νυν άρθρο 263, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ) έχουν επαρκή ευρύτητα για τον δικαστικό έλεγχο όλων των στοιχείων που συναποτελούν την πράξη²². Το γεγονός ότι η νομολογία του Δικαστηρίου και του Γενικού Δικαστηρίου αναγνωρίζει στην Επιτροπή περιθώριο τεχνικής εκτιμήσεως δεν σημαίνει ότι ο δικαστικός έλεγχος είναι ένας έλεγχος που περιορίζεται σε ορισμένες ελάχιστες απαιτήσεις, όπως υποστήριξαν οι εναγόμενες εταιρίες με τις γραπτές παρατηρήσεις τους. Η αναγνώριση αυτού του περιθωρίου διακριτικής εξουσίας έχει αντιστοιχίες στη διοικητική δικαιοσύνη όπως αυτή είναι οργανωμένη στα διάφορα νομικά συστήματα που εκπροσωπούνται στην Ένωση, της οποίας ο έλεγχος επί της διοικήσεως αφορά νομικά ζητήματα, ενώ τα τεχνικά ζητήματα υποβάλλονται σε έλεγχο με κριτήριο την ύπαρξη πρόδηλης πλάνης²³. Η έκταση και το βάθος αυτού του είδους νομικού ελέγχου στα διάφορα κράτη μέλη συνάδει επίσης προς τις απαιτήσεις της ΕΣΔΑ²⁴. Συνεπώς, ο έλεγχος στον οποίον υποβάλλονται οι αποφάσεις της Επιτροπής δυνάμει του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ (νυν άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ), αποτελεί, υπό ένα γενικότερο πρίσμα, πλήρη δικαιοδοτικό έλεγχο ο οποίος, στην περίπτωση που η απόφαση στερείται ερείσματος, εγγυάται στον ενδιαφερόμενο αποτελεσματική δικαστική προστασία.

51. Συνεπώς, και αφού διευκρινίστηκαν τα ανωτέρω, επιβάλλεται η παρατήρηση ότι τα εθνικά δικαιοδοτικά όργανα διαθέτουν διάφορες επιλογές στο πλαίσιο του ελέγχου μιας αποφάσεως της Επιτροπής επί της οποίας στηρίζεται αγωγή για την επιδίκαση αποζημιώσεως.

20 — Απόφαση της 22ας Οκτωβρίου 1987, 314/85 (Συλλογή 1987, σ. 4199, σκέψεις 12 έως 20).

21 — Βλ., μεταξύ άλλων, τις αποφάσεις της 21ης Φεβρουαρίου 1991, C-143/88 και C-92/89, Zuckerfabrik Süderdithmarschen και Zuckerfabrik Soest (Συλλογή 1991, σ. I-415, σκέψη 17), της 21ης Μαρτίου 2000, C-6/99, Greenpeace France κ.λπ. (Συλλογή 2000, σ. I-1651, σκέψη 54), της 10ης Ιανουαρίου 2006, C-344/04, IATA και ELFAA (Συλλογή 2006, σ. I-403, σκέψη 27), της 22ας Ιουνίου 2010, C-188/10 και C-189/10, Melki και Abdeli (Συλλογή 2010, σ. I-5667, σκέψη 54), και της 21ης Δεκεμβρίου 2011, C-366/10, Air Transport Association of America κ.λπ. (Συλλογή 2011, σ. I-13755, σκέψη 47).

22 — Προς τούτο, το κριτήριο που χρησιμοποιεί το Δικαστήριο διατυπώνεται, σε γενικές γραμμές, με τον εξής τρόπο: «όταν μια κοινοτική αρχή πρέπει να πραγματοποιήσει, στο πλαίσιο των καθηκόντων της, πολύπλοκες αξιολογήσεις, διαθέτει προς τούτο ευρεία διακριτική εξουσία της οποίας η άσκηση υπόκειται σε περιορισμένο δικαστικό έλεγχο, ο οποίος συνεπάγεται ότι ο κοινοτικός δικαστής δεν μπορεί να υποκαταστήσει την εκτίμηση των πραγματικών στοιχείων από την εν λόγω αρχή με τη δική του εκτίμηση. Ως εκ τούτου, ο κοινοτικός δικαστής περιορίζεται, στην περίπτωση αυτή, να εξετάσει το υποστατό των γεγονότων και των νομικών χαρακτηρισμών που η εν λόγω αρχή συνάγει εντεύθεν και, ειδικότερα, το εάν έχει εμφίλοχωρήσει στις ενέργειες της εν λόγω αρχής πρόδηλη πλάνη ή κατάχρηση εξουσίας ή, ακόμη, εάν έχει προδήλως υπερβεί τα άκρα όρια της διακριτικής της εξουσίας» (αποφάσεις της 13ης Ιουλίου 1966, 56/64 και 58/64, Consten και Grundig κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1965-1968, σ. 363, της 22ας Ιανουαρίου 1976, 55/75, Balkan-Import Export, Συλλογή τόμος 1976, σ. 3, σκέψη 8, της 14ης Ιουλίου 1983, 9/82, Øhrgaard και Delvaux κατά Επιτροπής, Συλλογή 1983, σ. 2379, σκέψη 14, της 11ης Ιουλίου 1985, 42/84, Remia κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1985, σ. 2545, σκέψη 34, της 15ης Ιουνίου 1993, C-225/91, Matra κατά Επιτροπής, Συλλογή 1993, σ. I-3203, σκέψεις 24 και 25, και της 5ης Μαΐου 1998, C-157/96, National Farmers' Union κ.λπ., Συλλογή 1998, σ. I-2211, σκέψη 39).

23 — Βλ., αντί πολλών, Fromont, M., *Droit administratif des États européens*, PUF, Παρίσι, 2006, σ. 200 επ.

24 — Βλ. ΕΔΔΑ, απόφαση Jussila κατά Φινλανδίας της 23ης Νοεμβρίου 2006, αριθ. 73053/01, § 57, καθώς και τις αποφάσεις Bryan κατά Ηνωμένου Βασιλείου της 22ας Νοεμβρίου 1995, σειρά Α αριθ. 335, §§ 44-47, και Tsfigo κατά Ηνωμένου Βασιλείου της 14ης Νοεμβρίου 2006, αριθ. 60860/00, § 46.

52. Προ πάντων, και όπως ήδη ελέχθη στο σημείο 47 των ανά χείρας προτάσεων, το εθνικό δικαιοδοτικό όργανο, εάν διατηρεί επιφυλάξεις ως προς τη νομιμότητα της αποφάσεως, θα μπορούσε να υποβάλει προδικαστικό ερώτημα σχετικά με το κύρος της εν λόγω αποφάσεως της Επιτροπής. Αφετέρου, εάν αποδέκτης της αποφάσεως είναι κάποιο συγκεκριμένο πρόσωπο, θα έπρεπε να προσβάλει το κύρος της προσφεύγοντας στο Γενικό Δικαστήριο²⁵. Στην περίπτωση αυτή, και όπως συμβαίνει και στην υπό κρίση υπόθεση, το εθνικό δικαιοδοτικό όργανο θα μπορούσε να αναστείλει τη διαδικασία εν αναμονή αμετάκλητης αποφάσεως από τον δικαστή της Ένωσης. Αυτό συνάγεται από το άρθρο 16, παράγραφος 1, του προπαρατεθέντος κανονισμού 1/2003, που ορίζει ότι εναπόκειται στα εθνικά δικαιοδοτικά όργανα να «εκτιμή[ουν] μήπως πρέπει να αναστείλ[ουν] τη διαδικασία του[ς]» όταν υπάρχει περίπτωση να λάβουν «αποφάσεις που ενδέχεται να συγκρούονται με απόφαση την οποία σκοπεύει να λάβει η Επιτροπή κατά διαδικασία που έχει κινήσει». Συνεπώς, εάν το Rechtbank έχει επιφυλάξεις ως προς το κύρος της αποφάσεως και, πέραν αυτού, γνωρίζει ότι η απόφαση αυτή αποτελεί αντικείμενο δίκης που εκκρεμεί ενώπιον των δικαστηρίων της Ένωσης, η αναστολή της εθνικής δίκης θα απέτρεπε οποιονδήποτε κίνδυνο εκδόσεως αντιφατικών αποφάσεων μεταξύ των δικαστηρίων της Ένωσης και του Βελγίου.

53. Το συμπέρασμα αυτό αποτελεί όχι μόνο απαίτηση της ασφάλειας δικαίου, αλλά και της αρχής της καλόπιστης συνεργασίας. Στην προπαρατεθείσα απόφαση Masterfoods και HB, το Δικαστήριο απεφάνθη ότι «[α]πό την υποχρέωση ειλικρινούς συνεργασίας απορρέει το καθήκον του εθνικού δικαστηρίου να αναστείλει τη διαδικασία, όταν η επίλυση της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιόν του εξαρτάται από το κύρος αποφάσεως της Επιτροπής, έως ότου εκδοθεί από τα κοινοτικά δικαιοδοτικά όργανα απρόσβλητη απόφαση επί της προσφυγής ακυρώσεως, προκειμένου να αποφευχθεί η λήψη αποφάσεως αντίθετης με την απόφαση της Επιτροπής, εκτός εάν το εθνικό δικαστήριο θεωρεί ότι δικαιολογείται, υπό τις συγκεκριμένες συνθήκες, η υποβολή προδικαστικού ερωτήματος στο Δικαστήριο ως προς το κύρος της αποφάσεως της Επιτροπής»²⁶. Κατά το Δικαστήριο, αυτή η υποχρέωση αναστολής θεμελιώνεται στην «υποχρέωση συνεργασίας μεταξύ, αφενός, των εθνικών δικαστηρίων και, αφετέρου, αντιστοίχως, της Επιτροπής και των κοινοτικών δικαιοδοτικών οργάνων, στο πλαίσιο της οποίας καθένας ενεργεί σύμφωνα με την αποστολή που του έχει ανατεθεί από τη Συνθήκη»²⁷.

54. Εν συνόψει, έστω και εάν το Rechtbank δεσμεύεται από την παραδοχή περί παράνομης πράξεως την οποία διαπίστωσε η Επιτροπή με την απόφασή της, τούτο ουδόλως συνεπάγεται ότι περιορίζεται ο εκ μέρους του δικαστικός έλεγχος και ότι οι διάδικοι δεν έχουν πρόσβαση σε «δικαστήριο». Αντιθέτως, εναπόκειται στο Rechtbank να αποφανθεί και να εκτιμήσει τη ζημία που υπέστη στην περίπτωση αυτή η Ένωση, αφού καθοριστεί η αιτιώδης συνάφεια, καθήκον που συνεπάγεται μια δικαιοδοτικής φύσεως ενδελεχή και πλήρη ανάλυση. Και εάν υφίστανται επιφυλάξεις ως προς το κύρος της αποφάσεως της Επιτροπής, ακόμη και εάν δεν είναι δυνατό να θέσει εν αμφιβόλω το περιεχόμενό της λόγω του μονοπωλίου του ελέγχου που έχουν τα δικαστήρια της Ένωσης, σε περιστάσεις όπως είναι αυτές της παρούσας υποθέσεως υπάρχει πάντοτε η δυνατότητα να ανασταλεί η διαδικασία εν αναμονή αποφάσεως του Γενικού Δικαστηρίου ή του Δικαστηρίου η οποία να επιβεβαιώνει το κύρος της. Επομένως, μπορεί να συναχθεί το συμπέρασμα ότι οι δικαιοδοτικές εξουσίες του Rechtbank δεν υπέστησαν περιορισμό ούτε ότι οι εναγόμενες στερήθηκαν του δικαιώματός τους προσβάσεως σε δικαστήριο με πλήρη δικαιοδοσία. Αντιθέτως, και συνεπεία της υπάρξεως δύο έννομων τάξεων που αλληλεπιδρούν και υπόκεινται αντιστοίχως στις δικές τους προϋποθέσεις κύρους, η δίκη εκφράζει την κατανομή των καθηκόντων μεταξύ των δύο δικαστηρίων, αυτού της Ένωσης και αυτού του κράτους μέλους, τα οποία είναι επιφορτισμένα να δικαιοδοτούν στο πλαίσιο της ασκήσεως των αντίστοιχων αρμοδιοτήτων τους.

25 — Πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, οσάκις μια απόφαση αφορά άμεσα και ατομικά ένα πρόσωπο, η παράλειψη προσβολής της αποφάσεως ενώπιον του Δικαστηρίου της Ένωσης στερεί από τον ενδιαφερόμενο τη δυνατότητα να ζητήσει την υποβολή αιτήσεως για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 9ης Μαρτίου 1994, C-188/92, TWD Textilwerke Deggendorf, Συλλογή 1994, σ. I-833, σκέψη 23, και της 14ης Σεπτεμβρίου 1999, C-310/97 P, Επιτροπή κατά AssiDomän Kraft Products κ.λπ., Συλλογή 1999, σ. I-5363, σκέψεις 60 επ.).

26 — Προπαρατεθείσα απόφαση Masterfoods και HB (σκέψη 57).

27 — Προπαρατεθείσα απόφαση Masterfoods και HB (σκέψη 56).

55. Εν τελευταία αναλύσει, και υπό το φως των προεκτεθέντων επιχειρημάτων, φρονώ ότι το άρθρο 47 του Χάρτη, κατά το μέρος που αφορά το δικαίωμα προσβάσεως σε δικαστήριο, πρέπει να ερμηνεύεται υπό την έννοια ότι δεν εμποδίζει εθνικό δικαστήριο να αποφαινεται επί αγωγής αποζημιώσεως για ζημίες που υπέστη η Ένωση όταν η παράνομη πράξη από την οποία προκλήθηκε η ζημία έχει διαπιστωθεί με απόφαση της Επιτροπής η οποία εξεδόθη δυνάμει του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ (νυν άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ).

Η ισότητα των όπλων μεταξύ των διαδίκων της αστικής δίκης

56. Το αιτούν δικαστήριο ερωτά, τέλος, εάν το γεγονός ότι η Επιτροπή έχει στη διάθεσή της πληροφορίες τις οποίες συνέλεξε στο πλαίσιο της διαδικασίας λόγω παραβάσεως, πληροφορίες στις οποίες δεν έχουν πρόσβαση όλες οι εναγόμενες, διότι ενδέχεται να πρόκειται για πληροφορίες που καλύπτονται από το επαγγελματικό απόρρητο, συνιστά προσβολή της αρχής της ισότητας των όπλων που απορρέει από το άρθρο 47 του Χάρτη και από το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ.

57. Η αρχή της ισότητας των όπλων, ως μέρος του περιεχομένου του θεμελιώδους δικαιώματος της παροχής αποτελεσματικής ένδικης προστασίας, το οποίο κατοχυρώνει το άρθρο 47 του Χάρτη, αποτελεί προ πολλού μέρος της έννομης τάξεως της Ένωσης. Επίκληση της αρχής αυτή δεν γίνεται μόνον ενώπιον των δικαστηρίων της Ένωσης²⁸, αλλά και στο πλαίσιο των διαδικασιών για την επιβολή κυρώσεων που κινεί η Επιτροπή²⁹, καθώς και στο πλαίσιο των εθνικών δικών που αφορούν την εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης³⁰. Αυτή η τελευταία περίπτωση χρήζει ιδιαίτερης προσοχής, δεδομένου ότι το Δικαστήριο εμπνέεται σε μεγάλο βαθμό από τη νομολογία του ΕΔΔΑ.

58. Κατά το ΕΔΔΑ, σκοπός της ισότητας των όπλων είναι η ισορροπία μεταξύ των διαδίκων της δίκης, διασφαλίζοντας με τον τρόπο αυτό ότι κάθε έγγραφο που προσκομίζεται ενώπιον του δικαστηρίου μπορεί να εξεταστεί και να αντικρουστεί από κάθε διάδικο της δίκης. Η βλάβη που προκαλεί η ανισορροπία αυτή πρέπει, κατ' αρχήν, να αποδεικνύεται από αυτόν ο οποίος την υφίσταται³¹. Επίσης, η λεγόμενη «θεωρία των φαινομένων», που εφαρμόζεται στην αρχή της ισότητας των όπλων από της αποφάσεως Kress κατά Γαλλίας³², οδήγησε το ΕΔΔΑ να αποφανθεί ότι η αντικειμενική και αφηρημένη ανισορροπία μπορεί να επαρκεί προκειμένου να διαπιστωθεί ότι συντρέχει προσβολή της αρχής της ισότητας των όπλων³³. Η νομολογία αυτή εφαρμόστηκε πρωτίτως στις ποινικές δίκες ενώπιον εθνικών δικαστηρίων, αλλά επίσης εφαρμόστηκε, καίτοι με μικρότερη συχνότητα, σε αστικές, κοινωνικοασφαλιστικές και διοικητικές δίκες³⁴.

28 — Βλ., μεταξύ άλλων, τη διάταξη της 4ης Φεβρουαρίου 2000, C-17/98, Emesa Sugar (Συλλογή 2000, σ. I-665, σκέψεις 8, 9 και 18), και την απόφαση της 10ης Φεβρουαρίου 2000, C-270/97 και C-271/97, Deutsche Post (Συλλογή 2000, σ. I-929, σκέψη 30).

29 — Βλ., μεταξύ άλλων, την απόφαση του Πρωτοδικείου της 20ής Μαρτίου 2002, T-23/99, LR AF 1998 κατά Επιτροπής (Συλλογή 2002, σ. II-1705, σκέψη 171).

30 — Βλ., μεταξύ άλλων, τις αποφάσεις της 9ης Οκτωβρίου 2008, C-404/07, Katz (Συλλογή 2008, σ. I-7607, σκέψη 49), και της 2ας Μαΐου 2006, C-341/04, Eurofood IFSC (Συλλογή 2006, σ. I-3813, σκέψη 66).

31 — Βλ., μεταξύ άλλων, ΕΔΔΑ, αποφάσεις Neumeister κατά Αυστρίας της 27ης Ιουνίου 1968, σειρά Α αριθ. 8, Delcourt κατά Βελγίου της 17ης Ιανουαρίου 1970, σειρά Α αριθ. 11, Borgers κατά Βελγίου της 30ής Οκτωβρίου 1991, σειρά Α αριθ. 214-B, και Dombo Beheer κατά Κάτω Χωρών της 27ης Οκτωβρίου 1993, σειρά Α αριθ. 274.

32 — ΕΔΔΑ, απόφαση Kress κατά Γαλλίας της 7ης Ιουνίου 2011, προσφυγή υπ' αριθ. 39594/98, *Recueil des arrêts et décisions* 2001-VI. Επί της θεωρίας των φαινομένων και της εφαρμογής της επί της αρχής της ισότητας των όπλων στη νομολογία του ΕΔΔΑ, βλ. Alonso García, R., «El enjuiciamiento por el Tribunal Europeo de Derechos Humanos del funcionamiento contencioso del Conseil d'État y del Tribunal de Justicia de las Comunidades Europeas (en concreto, del papel desempeñado, respectivamente, por el Comisario del Gobierno y por el Abogado General)», *Revista Española de Derecho Europeo*, 2002, αριθ. 1, σ. 1, και Santamaría Dacal, A., «El Tribunal de Estrasburgo, el commissaire du gouvernement y la tiranía de las apariencias», *Revista de Administración Pública*, αριθ. 157, 2002.

33 — Απόφαση Kress (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 32, σκέψη 85).

34 — Βλ., μεταξύ άλλων, ΕΔΔΑ, αποφάσεις Feldbrugge κατά Κάτω Χωρών της 29ης Μαΐου 1986, σειρά Α αριθ. 99, Bendenoun κατά Γαλλίας της 24ης Φεβρουαρίου 1994, σειρά Α αριθ. 284, Hentrich κατά Γαλλίας της 22ας Σεπτεμβρίου 1994, σειρά Α αριθ. 296-A, και Mialhe κατά Γαλλίας της 26ης Σεπτεμβρίου 1996, *Recueil des arrêts et décisions* 1996-IV, τεύχος 16.

59. Το Δικαστήριο ασπάστηκε την ανωτέρω νομολογία και εφάρμοσε σε πολλές ευκαιρίες τις προεκτεθείσες εγγυήσεις που ανέπτυξε το ΕΔΔΑ³⁵. Αν και η νομολογία του Δικαστηρίου δεν φαίνεται να δέχθηκε με ιδιαίτερο ενθουσιασμό τη λεγόμενη «θεωρία των φαινομένων» και απαιτεί στην πλειονότητα των περιπτώσεων να αποδειχθεί η ύπαρξη πραγματικής ζημίας συνεπεία της ανισορροπίας μεταξύ των διαδίκων, το βέβαιον είναι ότι το επίπεδο προστασίας είναι ουσιαστικά παρεμφερές προς αυτό του ΕΔΔΑ³⁶.

60. Εφαρμόζοντας την ανωτέρω νομολογία στην υπό κρίση υπόθεση, το ερώτημα που τίθεται στο Δικαστήριο αφορά ορισμένα πολύ συγκεκριμένα ζητήματα. Αφενός, τίθεται το ζήτημα της προσβάσεως της Επιτροπής, ως εκπροσώπου της Ένωσης, ενώπιον των βελγικών δικαστηρίων, σε στοιχεία του φακέλου στα οποία στηρίχθηκε η απόφαση περί διαπιστώσεως παραβάσεως του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ (νυν άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ). Οι εναγόμενες στην κύρια δίκη υποστηρίζουν ότι η Επιτροπή είχε τη δυνατότητα να παρέμβει στη σύνταξη της αποφάσεως με σκοπό να επηρεάσει την έκβαση της αγωγής αποζημιώσεως την οποία θα ασκούσε εν συνεχεία. Αφετέρου, οι εναγόμενες επισημαίνουν την προνομιακή θέση που διασφαλίζει στην Επιτροπή το γεγονός ότι είναι η συντάκτρια της αποφάσεως που προσδιορίζει την παράνομη πράξη στο πλαίσιο της δίκης ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου. Τέλος, οι εναγόμενες τονίζουν ότι τα στοιχεία του φακέλου, περιλαμβανομένων αυτών που καλύπτονται από το επαγγελματικό απόρρητο, δεν ετέθησαν στη διάθεση όλων των εναγομένων, προσφέροντας με τον τρόπο αυτόν στην Επιτροπή μια πλεονεκτική θέση από απόψεως γνώσεως των στοιχείων, που ανατρέπει την ισορροπία που πρέπει να υφίσταται μεταξύ των διαδίκων της δίκης.

61. Προς απάντηση της πρώτης εκ των ενστάσεων που στηρίζονται στην αρχή της ισότητας των όπλων, πρέπει να τονιστεί κατ' αρχάς ότι τα στοιχεία τα οποία είχε στη διάθεσή της η Επιτροπή και στα οποία αναφέρονται οι εναγόμενες δεν προσκομίστηκαν ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου. Τούτο συνάγεται από τη διάταξη περί παραπομπής και από τις γραπτές παρατηρήσεις και τα προφορικά αναπτυχθέντα επιχειρήματα που προβλήθηκαν ενώπιον του Δικαστηρίου. Ως εκ τούτου, τα επίμαχα στοιχεία περιλαμβάνονται σ' έναν φάκελο που έχει στη διάθεσή της η Επιτροπή του οποίου το περιεχόμενο δεν διαβιβάστηκε στον εθνικό δικαστή εν αγνοία των εναγομένων.

62. Το γεγονός αυτό επηρεάζει ουσιαστικά την ανάλυση της υπό κρίση υποθέσεως εάν αντιπαραβληθεί προς τη νομολογία του ΕΔΔΑ, δεδομένου ότι πρέπει να υπομνήσω ότι, βάσει της εν λόγω νομολογίας, η διαπίστωση της ανισορροπίας πρέπει να εκφράζεται με κάποιον τρόπο στην παρέμβαση του δικαστή. Με άλλα λόγια, η ανισορροπία συνίσταται στο γεγονός ότι ο δικαστής διαθέτει στοιχεία, βαρύνοντα και αντικειμενικά, που ευνοούν έναν διάδικο εις βάρος του άλλου, χωρίς αυτός ο τελευταίος να διαθέτει αποτελεσματικά μέσα προς αντίκρουσή τους.

63. Υπό τις περιστάσεις της υπό κρίση υποθέσεως, δεν αποδείχθηκε ότι υπάρχουν στοιχεία διαφορετικά από τη δημόσια απόφαση, που έχει στη διάθεσή της η Επιτροπή συνεπεία των προηγούμενων διαδικασιών και τα οποία προσκομίστηκαν στην κύρια δίκη. Εν συνεχεία, θα εξετάσω τη συγκεκριμένη χρήση των εμπιστευτικών στοιχείων στο πλαίσιο της κύριας δίκης, ωστόσο αρκεί να προσθέσω εν προκειμένω ότι, εάν επιβεβαιωθεί το στοιχείο αυτό, η επιτυχία της υπερασπιστικής γραμμής της Επιτροπής θα εξαρτηθεί από τη λυσιτέλεια των επιχειρημάτων που αναπτύσσει στο δικόγραφο της αγωγής της, καθώς και από τη βαρύτητα των γεγονότων που επικαλέστηκε στο

35 — Βλ., μεταξύ άλλων, τις αποφάσεις της 26ης Ιουνίου 2007, C-305/05, *Ordre des barreaux francophones et germanophone* κ.λπ. (Συλλογή 2007, σ. I-5305, σκέψη 31), της 2ας Δεκεμβρίου 2009, C-89/08 P, *Επιτροπή κατά Ιρλανδίας* κ.λπ. (Συλλογή 2009, σ. I-11245, σκέψεις 52 επ.), και της 17ης Δεκεμβρίου 2009, C-197/09 RX-II, *Επανεξέταση Μ κατά Ευρωπαϊκού Οργανισμού Φαρμάκων (ΕΜΕΑ)* (Συλλογή 2009, σ. I-12033, σκέψεις 39 και 40).

36 — Η διάσταση αυτή επιβεβαιώνεται από τη σύγκριση της συλλογιστικής του ΕΔΔΑ στην υπόθεση *Kress* κατά Γαλλίας, προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 32, και της συλλογιστικής του Δικαστηρίου στην υπόθεση *Emesa Sugar*, προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 28. Λόγω της δυσκολίας του να απαντήσει στις προτάσεις του γενικού εισαγγελέα, το Δικαστήριο εστίασε την προσοχή του στη ζημία που πράγματι προκλήθηκε στον προσφεύγοντα, χωρίς να κάνει οποιαδήποτε μνεία στη θεωρία των φαινομένων. Τούτο δεν σημαίνει ότι το επίπεδο προστασίας υπολείπεται αυτού του ΕΔΔΑ, δεδομένου ότι μετά από κάποια έτη το ΕΔΔΑ επιβεβαίωσε το συμπέρασμα στο οποίο κατέληξε το Δικαστήριο στην υπόθεση *Emesa Sugar* (βλ. απόφαση *Coöperatieve Producentenorganisatie van de Nederlandse Kokkelvisserij U.A.* κατά Κάτω Χωρών της 20ής Ιανουαρίου 2009, προσφυγή υπ' αριθ. 13645/05, *Recueil des arrêts et décisions* 2009).

πλαίσιο της αστικής δίκης. Εάν προκύψει ότι τα στοιχεία που τόσο απασχολούν τις εναγόμενες περιλαμβάνονται στο δικόγραφο της αγωγής ή προσκομίζονται ως αποδεικτικά έγγραφα, τότε θα έχουν σε κάθε περίπτωση τη δυνατότητα να τα εξετάσουν και να τα αμφισβητήσουν (υπό την επιφύλαξη των ενστάσεων που θα προκαλούσε αυτή η ενέργεια της Επιτροπής όσον αφορά το καθήκον διασφάλισης του απορρήτου, ζήτημα στο οποίο θα επανέλθω κατωτέρω). Εάν, αντιθέτως, τα εν λόγω στοιχεία δεν προσκομίστουν στο πλαίσιο της αστικής δίκης, τότε θα είναι δυσχερές για τον δικαστή να γείρει την πλάστιγγα υπέρ του ενός εκ των διαδίκων και εις βάρος του ετέρου. Συνεπώς, φρονώ ότι το γεγονός και μόνον ότι η Επιτροπή συγκέντρωσε ορισμένα στοιχεία στο πλαίσιο προηγούμενης έρευνας, δεν σημαίνει ότι περιέρχεται *a priori* σε πλεονεκτική θέση κατά τρόπο ώστε να συντρέχει περίπτωση προσβολής της αρχής της ισότητας των όπλων.

64. Με τη δεύτερη ένστασή τους που στηρίζεται στην αρχή της ισότητας των όπλων, οι εναγόμενες φρονούν ότι η εξουσία της Επιτροπής να λαμβάνει δεσμευτικές αποφάσεις που προκαθορίζουν την παράνομη πράξη στο πλαίσιο της κύριας δίκης συνεπάγεται ανισορροπία στο πλαίσιο της δίκης που είναι αντίθετη προς το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ. Ειδικότερα, οι διάδικοι στην κύρια δίκη επεσήμαναν τη βαρύτητα της αποφάσεως Υvon κατά Γαλλίας³⁷, με την οποία το ΕΔΔΑ έκρινε ότι αντιβαίνει στο άρθρο 6 της ΕΣΔΑ η παρέμβαση του επιτρόπου της Γαλλικής Κυβερνήσεως στο πλαίσιο διαδικασίας για τη δικαστική επανεξέταση της αποζημιώσεως για απαλλοτρίωση. Στην εν λόγω υπόθεση, το ΕΔΔΑ έλαβε ιδιαίτερος υπόψη του το γεγονός ότι η θέση του επιτρόπου της κυβερνήσεως επηρέαζε την έκταση της υποχρεώσεως του δικαστή να αιτιολογήσει τις εκτιμήσεις του. Έστω και αν η αποζημίωση που πρότεινε ο επίτροπος της κυβερνήσεως δεν δέσμευε τον δικαστή, το ΕΔΔΑ τόνισε ότι το γαλλικό δίκαιο υποχρέωνε το δικαστήριο τόσο του πρώτου βαθμού όσο και το επιλαμβανόμενο κατ' έφεση να προβεί σε «ειδική» αιτιολόγηση σε περίπτωση απορρίψεως της προτάσεως του επιτρόπου³⁸.

65. Πέραν της περιστάσεως αυτής, το ΕΔΔΑ έλαβε υπόψη του το γεγονός ότι ο ενδιαφερόμενος, εν προκειμένω το πρόσωπο που θα εισέπραττε την αποζημίωση από την απαλλοτρίωση, στρεφόταν τόσο κατά της διοικητικής αρχής που προέβαινε στην απαλλοτρίωση όσο και κατά του επιτρόπου της κυβερνήσεως. Γι' αυτόν τον τελευταίο, το ΕΔΔΑ επισήμανε ότι έχει στη διάθεσή του σημαντικά στοιχεία στα οποία δεν έχει πρόσβαση το πρόσωπο εις βάρος του οποίου γίνεται η απαλλοτρίωση³⁹.

66. Αθροιζόμενες οι τρεις περιστάσεις (επηρεασμός του δικαστηρίου, διττή άμυνα της διοικήσεως και πρόσβαση στα στοιχεία), όχι όμως κάθε περίπτωση χωριστά, συνιστούν, κατά την εκτίμηση του ΕΔΔΑ, παράβαση του άρθρου 6, της ΕΣΔΑ.

67. Αρκεί να υπομνησθούν οι περιστάσεις της υποθέσεως Υvon κατά Γαλλίας προκειμένου να συναχθεί το συμπέρασμα ότι με την εν λόγω απόφαση δεν τίθεται εν αμφιβόλω ο ρόλος της Επιτροπής στο πλαίσιο της κύριας δίκης. Περαιτέρω, όπως προελέχθη, το γεγονός ότι η δυνατότητα ελέγχου από το δικαστήριο επηρεαζόταν από την παρέμβαση του επιτρόπου της κυβερνήσεως δεν ήταν το μόνο στοιχείο που έλαβε υπόψη του το ΕΔΔΑ προκειμένου να διαπιστώσει την παράβαση του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ. Αντιθέτως, ήταν το σύνολο των περιστάσεων που οδήγησε στο συμπέρασμα περί προσβολής του δικαιώματος και όχι εκάστη εξ αυτών λαμβανομένη χωριστά. Πέραν τούτου, όπως προελέχθη στα σημεία 50 και 52 των ανά χείρας προτάσεων, το γεγονός ότι η απόφαση της Επιτροπής δεσμεύει το εθνικό δικαστήριο αποτελεί συνέπεια της κανονικής κατανομής καθηκόντων μεταξύ των δικαστηρίων της Ένωσης και των δικαστηρίων των κρατών μελών, οι δε περιορισμοί που η κατανομή αυτή συνεπάγεται για το εν λόγω δικαστήριο διευθετούνται μέσω του ελέγχου της αποφάσεως κατόπιν ασκήσεως των ένδικων μέσων που προβλέπουν οι Συνθήκες.

37 — Απόφαση Υvon κατά Γαλλίας της 24ης Απριλίου 2003, προσφυγή υπ' αριθ. 44962/98, *Recueil des arrêts et décisions* 2003-V.

38 — Απόφαση Υvon κατά Γαλλίας (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 37, § 36).

39 — Όπ.π. (σκέψη 37).

68. Τρίτον, τέλος, όσον αφορά το γεγονός ότι τα όργανα της Επιτροπής που είναι αρμόδια για τη διαδικασία επιβολής κυρώσεων ήσαν τα ίδια με αυτά που είχαν επιφορτιστεί με την άσκηση αγωγής αποζημιώσεως, φρονώ ότι πρόκειται για μια κριτική που μπορεί ευχερώς να αντικρουστεί. Οι εναγόμενες εταιρίες υποστηρίζουν ότι η Επιτροπή είχε πάντοτε προνομιακή πρόσβαση στον φάκελο της διαδικασίας λόγω παραβάσεως, περιλαμβανομένων των στοιχείων που καλύπτονται από το επαγγελματικό απόρρητο, προκειμένου να προβεί στην άσκηση αγωγής αποζημιώσεως, δεδομένου ότι, εν τελευταία αναλύσει, πρόκειται για ένα συλλογικό όργανο που αποφασίζει μέσω αποφάσεων που λαμβάνονται κατά πλειοψηφία με συμμετοχή όλων των μελών του. Συνεπώς, πάντοτε κατά την άποψη των εναγομένων, ο τελικός υπεύθυνος για τη λήψη αποφάσεως που διαπιστώνει την ύπαρξη παραβάσεως είναι επίσης ο υπεύθυνος για την άσκηση αγωγής αποζημιώσεως επ' ονόματι της Ένωσης. Εντεύθεν θα έπρεπε να συναχθεί ότι η αγωγή αποζημιώσεως ασκείται από θέση που είναι αναμφισβήτητα πλεονεκτική έναντι των εναγομένων.

69. Ούτε το επιχείρημα αυτό είναι πειστικό, διότι επιβάλλει στην Επιτροπή μια *probatio diabolica*, την οποία δυσχερώς μπορεί να προσκομίσει. Στις γραπτές παρατηρήσεις της, η Επιτροπή διευκρίνισε ότι οι νομικές υπηρεσίες που ήσαν επιφορτισμένες με τη σύνταξη της αγωγής αποζημιώσεως δεν είχαν επαφές με τις υπηρεσίες που εμπλέκονταν τότε στη διαδικασία λόγω παραβάσεως. Τούτο επιβεβαιώθηκε κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση κατά την οποία ο εκπρόσωπος της Επιτροπής επεσήμανε ότι πρόκειται για συνήθη πρακτική, που εφαρμόζεται όχι μόνο στις περιπτώσεις στις οποίες η Επιτροπή μετέχει σε δίκη ενώπιον εθνικού δικαστηρίου, αλλά γενικότερα σε κάθε είδους διαδικασία στην οποία τα απόρρητα στοιχεία μπορούν να χρησιμοποιηθούν για σκοπούς διαφορετικούς από αυτούς για τους οποίους έχουν προσκομιστεί⁴⁰. Η πρακτική αυτή αποτυπώθηκε, σε νομοθετικό επίπεδο, στο άρθρο 28 του κανονισμού 1/2003, το οποίο προβλέπει ότι οι πληροφορίες που συλλέγονται στο πλαίσιο της διαδικασίας λόγω παραβάσεως «επιτρέπεται να χρησιμοποιηθούν μόνο για τον σκοπό για τον οποίον συγκεντρώθηκαν»⁴¹.

70. Εάν η Επιτροπή ήταν υποχρεωμένη να αποδεικνύει σε κάθε υπόθεση ποια μέτρα έλαβε προκειμένου να διασφαλίσει την ορθή χρήση των στοιχείων που συγκέντρωσε κατά το στάδιο της επεξεργασίας ενός φακέλου, θα απαιτείτο από αυτή να αποδείξει ότι επέδειξε συμπεριφορά η οποία, όπως προελέχθη, προβλέπεται από την ισχύουσα νομοθεσία. Υπό τις περιστάσεις αυτές, είναι εύλογο να φέρουν το βάρος αποδείξεως οι εναγόμενες στην κύρια δίκη, οι οποίες θα έπρεπε να προσκομίσουν αποδεικτικά στοιχεία βαρύνουσας σημασίας σε σχέση με το ότι η Επιτροπή έκανε παράνομη χρήση των απόρρητων στοιχείων προκειμένου να προετοιμάσει την άμυνά της στο πλαίσιο αστικής δίκης όπως είναι η προκειμένη. Ο γενικός κανόνας των εθνικών νομικών συστημάτων των κρατών μελών της Ένωσης είναι ότι το βάρος αποδείξεως παραβάσεως του νόμου φέρει το μέρος που την επικαλείται. Εν προκειμένω, αυτό το βάρος αποδείξεως φέρουν οι εναγόμενες της κύριας δίκης, οι οποίες δεν προσκόμισαν κανένα στοιχείο το οποίο να αποδεικνύει ότι η Επιτροπή έκανε παράνομη χρήση των στοιχείων που συγκέντρωσε στο πλαίσιο της διαδικασίας λόγω παραβάσεως που έχει κινήσει πριν από την άσκηση της αγωγής ενώπιον του *Rechtbank*.

71. Εν τελευταία αναλύσει, και λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω επιχειρημάτων, φρονώ ότι το άρθρο 47 του Χάρτη, κατά το μέρος που αφορά το δικαίωμα στην ισότητα των όπλων, πρέπει να ερμηνεύεται υπό την έννοια ότι δεν εμποδίζει την άσκηση αγωγής αποζημιώσεως από την Επιτροπή ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων, έστω και εάν έχει κατά το παρελθόν κινήσει διαδικασία λόγω παραβάσεως που ολοκληρώθηκε με την έκδοση αποφάσεως την οποία χρησιμοποίησε ως βάση της αγωγής της.

40 — Βλ. τη Λευκή Βίβλο σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης για παραβίαση της αντιμονοπωλιακής νομοθεσίας, που εξέδωσε η Επιτροπή [COM(2008) 165 τελικό, της 2ας Απριλίου 2008, σημείο 2.9]. Βλ., επίσης, το Staff Working Document της Επιτροπής, συμπληρωματικό της προπαρατεθείσας Λευκής Βίβλου, σ. 84 επ. Συναφώς, βλ. Siracusa, M. και Rizza, C., *EU Competition Law*, τόμος III, Caléis & Castells, Deventer-Lovaina, 2012, σ. 490 επ.

41 — Με την επιφύλαξη της εφαρμογής των άρθρων 12 και 15.

VI – Πρόταση

72. Βάσει των ανωτέρω, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στα τεθέντα προδικαστικά ερωτήματα ως εξής:

- «1) Το άρθρο 282 ΕΚ εφαρμόζεται στις εθνικές δίκες που εξακολουθούν να εκκρεμούν κατά την 1η Δεκεμβρίου 2009, χωρίς ως εκ τούτου να είναι αναγκαίο να απαιτείται από την Ένωση να πληροί, και μετά από την ημερομηνία αυτή, τις προϋποθέσεις εκπροσωπήσεως του άρθρου 335 ΣΛΕΕ.

Το άρθρο 282 ΕΚ πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι δεν εμποδίζει την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να ασκήσει αγωγή ως εκπρόσωπος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας ζητώντας την επιδίκαση αποζημιώσεως για ζημία που αυτή υπέστη και αφορά διάφορα θεσμικά και άλλα όργανα της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.

- 2) Το άρθρο 47 του Χάρτη, κατά το μέρος που αφορά το δικαίωμα προσβάσεως σε δικαστήριο, πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι δεν εμποδίζει εθνικό δικαστήριο να αποφανθεί επί αγωγής αποζημιώσεως για ζημίες που υπέστη η Ευρωπαϊκή Ένωση, όταν η παράνομη πράξη που προκάλεσε τη ζημία διαπιστώθηκε με απόφαση της Επιτροπής εκδοθείσα βάσει του άρθρου 89, παράγραφος 1, ΕΚ (νυν άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ).

Το άρθρο 47 του Χάρτη, κατά το μέρος που αφορά το δικαίωμα στην ισότητα των όπλων, πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι δεν εμποδίζει την άσκηση αγωγής αποζημιώσεως από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ως εκπρόσωπο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων, έστω και εάν έχει κατά το παρελθόν κινήσει διαδικασία λόγω παραβάσεως που ολοκληρώθηκε με την έκδοση αποφάσεως την οποία χρησιμοποίησε ως βάση της αγωγής της.»